

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я**

∨ Реформування фармацевтичної галузі України

- **ЗАКОНОТВОРЧІ ІНІЦІАТИВИ
ЩОДО ПРАВА КОРИСТУВАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ
ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА УМОВ
ВОЄННОГО СТАНУ**

*∨ Відчуження приватних земельних ділянок для
потреб ЗСУ: правові аспекти*

№ 2 (288) СІЧЕНЬ 2025

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 2 (288) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України В. Зеленський підписав
Закон України про облік 17-річних
і продовження строку повернення з СЗЧ 3
Президент України підписав Закон України
«Про державне регулювання сфери захисту
рослин» 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Чернявська Л.
Реформування фармацевтичної галузі
України..... 4
Кривецький О.
Відчуження приватних земельних ділянок
для потреб ЗСУ: правові аспекти 13

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 16

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України В. Зеленський підписав Закон України про облік 17-річних і продовження строку повернення з СЗЧ

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 12076 «Про внесення змін до закону “Про військовий обов’язок та військову службу” щодо особливостей взяття громадян України на військовий облік призовників та їх медичного огляду під час проходження ними базової загальновійськової підготовки», йдеться на сайті Верховної Ради України.

Закон передбачає, що 17-річні громадяни чоловічої статі зможуть братися на облік призовників двома способами на вибір: через електронний кабінет призовника з використанням електронної ідентифікації або шляхом особистого візиту до територіального центру комплектування та соціальної підтримки.

Документ також визначає поважні причини неможливості взяття на облік, серед яких:

- хвороба призовника;
- стихійні лиха;
- проживання на тимчасово окупованій території або в зоні бойових дій;
- інші обставини, що унеможливають електронну ідентифікацію чи особисте прибуття до ТЦК та СП.

Особливу увагу приділено питанню військового обліку жінок. Ті, хто виявив бажання проходити базову військову службу, за власною

заявою братимуться на облік призовників. Після завершення служби вони братимуться на військовий облік військовозобов’язаних за власним бажанням.

Також цей документ дозволяє хлопцям, яким виповнюється 18 років за кордоном, стати на облік, не приїжджаючи до України. Їм треба пройти ідентифікацію у застосунку «Резерв+». Потім там згенерується військово-обліковий документ.

Крім того, законодавча ініціатива передбачає, що з 2025 р. строкову службу буде скасовано, а натомість запроваджено базову загальновійськову підготовку. Вона стартує 1 вересня 2025 р. і проходитиме для студентів закладів вищої освіти та для громадян, які вперше планують вступити на державну службу, службу в органах місцевого самоврядування чи прокуратуру, а також для всіх охочих.

Закон продовжує до 1 березня можливість взяття на облік військовослужбовців, які вчинили СЗЧ, і які добровільно прибули до військових частин. При цьому командир не пізніше ніж 72 год продовжує відповідно військову службу, дію контракту, а також поновлює виплату грошового, продовольчого, речового та інших видів забезпечення (*Radio Svoboda (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-viyskovyy-oblik-17-rokiv-zakon/33276662.html>). – 2025. – 15.01*).

Президент України підписав Закон України «Про державне регулювання сфери захисту рослин»

Президент України В. Зеленський підписав Закон України від 17.12.2024 р. № 4147-IX «Про державне регулювання сфери захисту рослин».

Закон є ключовим для модернізації аграрного сектору та поліпшення позицій України на міжнародних ринках, а також важливим кроком на шляху до євроінтеграції та спрямований

на вдосконалення правового регулювання у сфері захисту рослин відповідно до стандартів ЄС, що включає простежуваність, контроль і цифровізацію процедур.

Закон сприятиме підвищенню ефективності державного регулювання, дозволить синхронізувати національне законодавство з актами права ЄС у сфері захисту рослин, що

насамперед значно підсилить позицію України під час переговорного процесу щодо Розділу 12 «Продовольча безпека, ветеринарна та фітосанітарна політика».

Основні положення Закону передбачають комплексний перегляд та вдосконалення законодавства у сфері захисту рослин, запровадження європейської моделі простежуваності обігу рослин, продуктів рослинного походження, інших об'єктів, а також засобів захисту рослин на всіх етапах – від ввезення на митну територію України до використання агровиробниками, здійснення державного контролю у відповідності до Регламенту (ЄС) № 2017/625, що визначає загальні вимоги до державного контролю, його методів та способів.

Законом посилено контроль за обігом та використанням засобів захисту рослин відповідно до європейських вимог, зокрема шляхом:

- навчання щодо безпечного поводження із засобами захисту рослин;
- запровадження системи завчасного сповіщення про застосування засобів захисту рослин;

– обов'язковий технічний огляд обладнання для їх застосування;

– облік та звітність щодо використання засобів захисту рослин.

Разом з тим, Закон уповноважує бізнес на виконання окремих функцій, таких як:

- видача паспортів рослини;
- маркування дерев'яного пакувального матеріалу;
- навчання з безпечного поводження із засобами захисту рослин;
- технічний огляд обладнання для застосування засобів захисту рослин;
- проведення лабораторних досліджень.

Також передбачено оновлення системи державної реєстрації та створення трьох нових електронних державних реєстрів, що міститимуть інформацію про осіб, які працюють у сфері захисту рослин.

Цей Закон набирає чинності через три роки з дня опублікування, за винятком окремих положень, які почнуть діяти відразу після його офіційного опублікування (*Офіційний вебпортал парламенту України «РАДА» (https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/257731.html). – 2025. – 15.01).*

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Л. Чернявська, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Реформування фармацевтичної галузі України

Триває обговорення та опрацювання пропозицій до урядового законопроекту № 11493 «Про внесення змін до Закону України “Про лікарські засоби” щодо особливостей державної реєстрації лікарських засобів, які можуть закуповуватися особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я». Законопроект, як зазначається у Пояснювальній записці, розроблений з метою вдосконалення доступу пацієнтів до лікарських засобів, які закуповуються за бюджетні кошти Державним підприємством «Медичні закупівлі України» для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я.

Документ покликаний вирішити ряд практичних питань, пов'язаних з державною реєстрацією лікарських засобів за спрощеними процедурами, забезпечити розширення доступу пацієнтів до нових лікарських засобів, що можуть закуповуватися ДП «Медзакупівлі України» за кошти державного бюджету в рамках виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я, а також створити правові передумови для наявності в Україні та безперервності застосування таких лікарських засобів.

За задумом авторів документа, метою запропонованих змін має стати підвищення

доступності лікарських засобів для українців та врегулювання питання монополізації на фармацевтичному ринку. Тимчасова слідча комісія (ТСК) Верховної Ради України щодо розслідування цін на ліки під головуванням Ю.Тимошенко підготувала правки до законопроекту, які зараз жваво обговорюються у фармацевтичному середовищі.

За словами міністра охорони здоров'я В. Ляшка, ключова мета запропонованих змін – «зробити так, щоб лікарські засоби були доступні і правила гри на ринку були зрозумілі всім».

До другого читання законопроекту пропонуються чотири ключові зміни: обмеження поставок ліків одному дистриб'ютору до 20 % від загального обсягу продукції виробника, запровадження обов'язкових закупівель через електронний каталог (що не має аналогів у країнах ЄС), заборона механізмів зворотного коригування ціни після продажу препаратів та встановлення 7-відсоткового обмеження на маркетингові договори.

У професійному фармацевтичному середовищі одразу почалося обговорення впливу на галузь регуляторних змін. Адже, як попереджають експерти галузі, запропоновані зміни можуть призвести до дефіциту ліків та порушення налагоджених механізмів постачання, особливо у віддалених регіонах.

Так, Асоціація «Виробники ліків України» (АВЛУ) у своєму зверненні до М. Радуцького говорить про необхідність публічного та прозорого обговорення ініціатив. Об'єднання організацій роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості України (ООРММП) зауважує, що ініціативи істотно можуть змінити умови роботи ринку.

При цьому виникають питання щодо прозорості формування цін виробниками. Наприклад, зараз відсутня чітка інформація про собівартість виробництва ліків та обґрунтованість встановлених виробниками цін, що робить будь-яке регулювання малоефективним без комплексного підходу. І це при тому, що сьогодні, за даними Proxima Research, виробники диктують умови по формуванню ціни на 72 % від кінцевої вартості

ліків. Тобто майже $\frac{3}{4}$ вартості ліків, які купляє пацієнт, він платить виробникові. Зокрема, О. Філінюк, старший технічний радник проекту USAID SafeMed підкреслює, що політика ціноутворення має базуватися на сучасних європейських практиках і бути комплексною.

Попередні консультації в Міністерстві охорони здоров'я показали тривожну тенденцію: запропоновані зміни підтримає лише один учасник ринку – великий вітчизняний виробник, який протягом воєнного часу підвищив ціни на свою продукцію майже на 90 % – фармкомпанія «Дарниця» (власне компанію у професійному середовищі пов'язують з можливим лобіюванням цих законодавчих змін). ФК «Дарниця», до речі, наголошує на надмірній кількості аптек в Україні. Проте, хоча в Україні дійсно працює більше аптек на душу населення, ніж у деяких країнах ЄС, це забезпечує кращу доступність ліків для пацієнтів.

Тим часом більшість провідних галузевих об'єднань та експертів вже почали висловлювати свої негативні коментарі щодо запропонованих змін.

Зокрема, **Асоціація представників міжнародних фармацевтичних виробників AIPM Ukraine** підготувала і направила до МОЗ України та профільному Комітету ВРУ свою консолідовану позицію та коментарі.

Серед іншого, Асоціація піддала критиці пропозицію щодо обмеження вітчизняних (або всіх) виробників відпускати на рівних умовах лікарські засоби одному дистриб'ютору. Таку вимогу AIPM Ukraine вважає проявом адміністративно-командного підходу до роботи ринків, яка протирічить ринковому статусу економіки України. Адже чинний Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності. Тобто це питання є врегульованим і не потребує окремого розгляду чи тлумачення в іншому законодавстві.

В Асоціації зазначають, що сегмент імпорту і дистрибуції на фармацевтичному ринку країни формувався десятиліттями в надзвичайно

конкурентному середовищі, унаслідок чого на ринку залишилися тільки ті дистриб'ютори, які спроможні відповідати як вимогам регулюючих органів (ліцензійним умовам), так і ведення бізнесу. Тому коментарі народних депутатів щодо «контролю дистриб'юторами аптечної поліції» та обмеження доступу виробників до роздрібного ринку з боку дистриб'юторів не мають об'єктивного підтвердження від зарубіжних фармацевтичних виробників.

Експерти Асоціації пропонують розглянути інші можливі шляхи зниження економічного навантаження на українських пацієнтів:

– Прискорення розвитку сучасних стандартів лікування для найбільш поширених нозологій на базі принципів доказової медицини та доступність цієї інформації для лікарів і пацієнтів, що дозволить: суттєво знизити поліпрагмацію; надати чіткі пріоритети розширення програми реімбурсації «Доступні ліки»; сформувати базу для розширення переліку життєво важливих препаратів та стати основою його трансформації в єдиний позитивний перелік лікарських засобів.

– Подальше розширення програми реімбурсації «Доступні ліки» в амбулаторному сегменті, що є суттєвим чинником зниження економічного навантаження на пацієнта та контролю за цінами на препарати, що реімбурсуються.

– Прискорення та розширення повноцінного впровадження оцінки медичних технологій для сучасних препаратів/технологій лікування та адекватне державне фінансування механізму договорів керованого доступу для забезпечення доступу пацієнтів до такого лікування.

– Додатковими джерелами фінансування потреб пацієнтів у фармакологічній терапії також можуть бути: включення необхідних лікарських засобів у стандарти надання допомоги, які фінансує Національна служба здоров'я України (для госпітального сегмента); перегляд обмежень для закупівель необхідних препаратів за рахунок коштів регіонів та громад.

Загалом в Асоціації вважають, що існує нагальна потреба продовжити громадську експертну дискусію за модерації МОЗ України щодо висвітлених проблем.

Європейська Бізнес Асоціація (European Business Association – ЕВА) підтримує намагання держави навести лад на фармацевтичному ринку. Однак, коментуючи запропоновані правки до законопроекту № 11493, Асоціація просить уникнути швидких рішень, які можуть призвести до дефіциту ліків і зниження доступу українців до ліків, а також пропонує продовжити діалог з бізнесом щодо цих питань у плановому порядку в межах окремої законодавчої ініціативи.

Експерти ЕВА закликають до широкого обговорення запропонованих змін, наприклад, проводячи круглі столи за участі всіх зацікавлених сторін, та створення робочої групи при МОЗ України із залученням Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державної регуляторної служби України та міжнародних експертів. Зважаючи на складність структури фармацевтичного ринку та різноманіття механізмів доступу, регулювання питання ціноутворення потребує дуже сегментованого адресного та економічно аргументованого підходу, аби доступ пацієнтів до ліків залишався сталим.

Запропоновані ж зміни, на думку експертів Комітету з охорони здоров'я ЕВА, не здатні сприяти позитивному результату. Адже розробниками не надані ґрунтовні розрахунки й економічний аналіз рівня та динаміки цін, впливу запропонованих змін на всіх учасників економічних відносин – виробників, оптових і роздрібних продавців, пацієнтів.

Окрім того, експертам Комітету не відома інформація, яка б підтверджувала наявність запропонованих підходів у жодній з країн Європейського Союзу, тож введення подібних змін може значною мірою ускладнити євроінтеграційні процеси у фармацевтичній галузі, заплановані на 2025 р.

На думку експертів, реальне зменшення катастрофічних витрат на препарати українських домогосподарств можливе лише завдяки вагомому розширенню та осучасненню програми реімбурсації «Доступні ліки», яка вже містить механізми регулювання цін на лікарські засоби. При цьому експерти зауважили, що в Україні реімбурсується мінімум у 30 разів

менше препаратів, ніж у країнах ЄС. Тож розширення цієї програми не лише підвищить доступ населення до ліків, а й дозволить охопити державним регулюванням цін більше лікарських засобів.

Зокрема, О. Ситенок, менеджерка Комітету з охорони здоров'я ЕВА зауважує, що 26 із 27 держав – членів ЄС, а також Британія та Швейцарія, не регулюють ціни на вільному ринку. Регулювання відбувається виключно в програмах, у фінансуванні яких бере участь держава.

Експерти Асоціації виробників інноваційних ліків (APRaD) також відмічають, що авторами не проводилися ґрунтовні розрахунки й економічний аналіз наслідків впровадження запропонованих змін для всіх учасників фармацевтичного ринку. Також автори не передбачили достатнього перехідного періоду (один рік), що дозволило б попередити ризик виникнення дефіциту лікарських засобів, який може мати місце у випадку миттєвого запровадження цих змін без перехідного періоду, а також дозволило б учасникам ринку належним чином підготуватися та адаптуватися до виконання нових вимог.

Експерти APRaD ретельно проаналізували пропозиції до законопроекту № 11493 та підготували зауваження і пропозиції, відзначивши, що деякі терміни, формулювання і положення:

- є неточними і такими, що порушують принцип правової визначеності, що може породжувати правові конфлікти та бути підґрунтям для зловживань з боку владних інституцій, а також створювати корупційні ризики;

- потребують роз'яснення і доопрацювання, оскільки широке трактування може мати наслідком кваліфікації будь-яких дій добросовісних суб'єктів господарювання як порушення;

- знаходяться у фокусі регулювання окремими законами у сфері реклами та захисту конкуренції;

- не відображають системи корпоративних відносин міжнародних фармацевтичних компаній, де в багатьох випадках виробник не є засновником афілійованих компаній.

У контексті запропонованої заборони будь-яких зворотних форм коригування ціни APRaD пропонують не поширювати її на випадки, коли зворотне коригування ціни відбувається внаслідок регуляторних змін, зокрема, але не виключно, введення цінового регулювання, необхідності зміни ціни у зв'язку з господарською необхідністю швидшого збуту лікарського засобу за зниженою ціною споживачу, зокрема, але не виключно, у випадку наближення закінчення терміну придатності лікарського засобу, необхідності зміни упаковки тощо.

Щодо пропозиції заборони фактичного зниження закупівельних цін, на думку експертів, слід врахувати, що в разі зміни регулювання цін на певні лікарські засоби (наприклад, введення націнок), одним зі способів «врегулювання» цін на лікарські засоби, які вже знаходяться на стоках в аптеках/у дистриб'юторів, може бути саме зниження закупівельної ціни, що фактично забороняється законопроектом.

В APRaD також не підтримують ініціативи запровадження практики закупівлі лікарських засобів виключно в системі електронного каталогу і вважають її неактуальною, враховуючи той факт, що на ринку відсутня проблема для пацієнта купити найдешевший препарат, та вважають, що така ініціатива, навпаки, обмежить доступ пацієнтів до лікарських засобів.

Директор Громадської спілки «Аптечна професійна асоціація України» (ГС «АПАУ») І. Суворова вважає, що питання, які істотно можуть вплинути на діяльність фармацевтичного ринку (ціноутворення на лікарські засоби, регулювання вартості маркетингових послуг, використання електронного каталогу (е-каталогу) тощо) необхідно виокремити в новий документ у вигляді Порядку про особливості регулювання правових, економічних та організаційних відносин, пов'язаних з реалізацією лікарських засобів, затвердженого КМУ. Такий документ задля здійснення збалансованого підходу до діяльності учасників фармацевтичного ринку може включати, серед іншого, врегулювання особливостей взаємодії між

суб'єктами господарювання та державою, надання маркетингових послуг, квотування, компенсування витрат тощо.

Зокрема, враховуючи широкий асортимент лікарських засобів (близько 10 тис. номенклатурного ряду) та кількість можливих щоденних замовлень з боку аптек, яких наразі близько 18 тис., ГС «АПАУ» не підтримує ідеї застосування е-каталогу для діяльності між суб'єктами господарювання приватної власності, з огляду на специфіку продукції та функціонування аптечного ритейлу. Спілка прогнозує, що актуалізація даних е-каталогу, на кшталт внесення інформації про наповнення та залишки, потребуватиме значних кадрових, інформаційних, фінансових, часових ресурсів, що може призвести до порушення логістичних ланцюгів та затримки формування таких замовлень, що спровокує зниження доступності лікарських засобів для споживачів. І. Суворова також звернула увагу на відсутність практики використання е-каталогу в країнах ЄС.

Експерт відзначила необхідність прозорого та структурованого підходу до обговорення галузевих змін, оскільки в умовах воєнного стану особливо важливо забезпечити прогнозованість процесів реформування галузі. Бізнес демонструє соціальну відповідальність і готовий до конструктивної співпраці задля впровадження системних змін.

Щодо впливу запропонованих змін на доступність ліків для населення, учасники ринку та експерти галузі окреслили низку важливих аспектів, які потребують детального опрацювання:

- збереження стабільності системи дистрибуції ліків, особливо у віддалених регіонах;
- підтримка широкого асортименту препаратів в аптеках;
- забезпечення економічної стійкості малих аптечних закладів;
- збереження робочих місць та податкових надходжень в галузі.

Особливу увагу, вважають фахівці, слід приділити питанню доступності ліків у сільській місцевості, віддалених районах,

прифронтових територіях, а також місцях, наближених до укриттів.

Вони також наголошують на важливості поступового впровадження змін із врахуванням потреб всіх категорій населення, а особливо – соціально вразливих груп. І зазначають, що важливим інструментом забезпечення доступності стали мобільні аптечні пункти. Наразі в Україні функціонують 24 мобільні аптечні пункти в 13 областях, проте експерти відзначають необхідність розширення цієї мережі.

Загалом учасники фармацевтичного ринку згодні з тим, що реформування галузі необхідне, але наполягають на виваженості та прозорості цього процесу. Ключовими умовами успішних змін, на їхню думку, мають стати:

- проведення широких консультацій з усіма учасниками ринку;
- врахування інтересів пацієнтів, особливо в умовах воєнного стану;
- збереження доступності ліків у всіх регіонах України;
- розширення програми реімбурсації «Доступні ліки»;
- відповідність змін європейським практикам (впровадження сучасних стандартів лікування, розвиток системи оцінки медичних технологій, включення необхідних ліків у стандарти надання допомоги НСЗУ);
- забезпечення прозорості процесу реформування.

Голова правління ГО **«Всеукраїнська фармацевтична палата»**, член Ради **Міжнародної федерації фармацевтів** О. Клімов наголошує, що тільки системний підхід є фундаментом подальшої ефективності існування такого важливого сектору, як аптечні заклади. Адже в умовах військового стану особливо важливим є збереження стабільності системи забезпечення населення лікарськими засобами.

Професійна спільнота наголошує на необхідності комплексного бачення реформ з урахуванням потреб пацієнтів у доступних та якісних ліках, можливостей системи охорони здоров'я, спроможності фармацевтичного ринку, досвіду всіх учасників галузі.

Законодавці обґрунтовують запровадження змін зростанням бідності населення та необхідністю запобігти подальшому росту цін на ліки. Однак експерти вказують на зворотнє: пропонувані нововведення можуть призвести не до здешевлення ліків, а навпаки – до їх дефіциту та подорожчання.

Український економіст, фінансовий аналітик О. Куш підкреслює, що ключовий ціновий вплив справляють імпортери ліків і виробники. Аналіз структури формування цін показує, що 71,8 % кінцевої вартості формує виробник, аптечна складова становить 22,3 %, а дистриб'юторська – 5,9 %. При цьому українські аптеки працюють з найнижчою в регіоні націнкою – 14 % проти 16–20 % у сусідніх країнах. На думку О. Клімова, голови правління ГО «Всеукраїнська фармацевтична палата», держава повинна узгоджувати ціну на ліки саме з виробником. Це дасть змогу всім учасникам ринку чітко розуміти, за якою ціною препарат виходить на ринок.

Окрім того, запропоновані зміни можуть мати серйозні наслідки і для міжнародної співпраці, наголосив В. Кулик, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства. Адже від запровадження адміністративного регулювання націнок на всі препарати, якщо таке рішення буде прийнято, постраждають представництва іноземних виробників медпрепаратів, які здійснюють просування сучасних високоякісних ліків в Україні. Щороку вони платять понад 300 млн грн податків в український бюджет. Боротьба за відкриття цих представництв в Україні тягнулася три роки. А тепер їх, очевидно, доведеться закрити.

Аналізуючи можливі шляхи вирішення проблем, експерт вказує, що найбільш ефективним буде оптимізація доходів великих фармвиробників.

Загалом експерти фармацевтичної галузі зазначають, що розвинена аптечна мережа в Україні сформувалася відповідно до потреб споживачів, які самостійно піклуються про своє здоров'я через відсутність розвиненої системи реімбурсації та медичного страхування. Понад 85 % лікарських засобів реалізується саме через

роздрібну торгівлю, тобто пацієнти купують ліки самостійно.

Конкуренція між аптеками працює на користь пацієнтів. Що більше точок продажу, то зручніше для пацієнтів обирати найближчу з найкращими цінами та сервісом. Аптеки конкурують переважно за рахунок сервісу та доступності, оскільки їхня можливість впливати на ціну обмежена встановленими націнками.

Фактично, роздрібна мережа забезпечує те, що держава наразі не може запропонувати через програми реімбурсації – широкий доступ населення до необхідних ліків.

Тоді як європейський досвід свідчить: важливою тенденцією, притаманною країнам – членам ЄС, є посилення ролі аптек та їх перетворення у своєрідні хаби, де можна не лише придбати ліки, а й отримати інші фармацевтичні послуги. Враховуючи впевнений рух України в ЄС, вивчення європейської практики та адаптація законодавства є одними із першочергових завдань.

Загалом, діяльність з роздрібною реалізацією лікарських засобів є найбільш регульованою в країнах Європи.

Більшість держав – членів ЄС (18 з 27) встановлюють обмеження щодо відкриття нових аптек, аби уникнути надмірної концентрації аптечних закладів, ізольованих територій та забезпечити справедливий розподіл. 58 % жителів ЄС мають аптеку у 5 хв. ходьби, 98 % – у 30 хв. На одну аптеку припадає в середньому 3,2 тис. населення.

Між державами – членами ЄС є відмінності стосовно правил володіння аптекою та обмежень щодо кількості аптек. Так, у більш ніж половині держав є вимога, що аптека має повністю або мажоритарно (щонайменше 51 %) належати фармацевту/фармацевтам. У ряді країн аптеки не можуть належати дистриб'юторам або фармацевтичним компаніям. Деякі держави забороняють володіти аптекою фондам медичного страхування та лікарям, які виписують рецепти.

Щодо ліцензування, поширеними є 2 підходи. У першому випадку ліцензія «прив'язана» до об'єкта і дозволяє аптечному закладу працювати

у певній місцевості. Її можна передати при продажу аптеки іншому власнику. У другому – ліцензія надається конкретному фармацевту і не підлягає передачі.

Аптека має пройти процедуру акредитації, отримати ліцензію або дозвіл від національного регулятора на здійснення діяльності з реалізації лікарських засобів. Вимоги до цієї процедури можуть бути різними у різних країнах відповідно до національних вимог кожної країни ЄС до організації роботи аптек. У низці країн ЄС висувуються вимоги до власників аптек, зокрема, що ними можуть бути тільки сертифіковані фармацевти. Фармацевт в ЄС є однією з регульованих професій, доступ до якої залежить від володіння певною професійною кваліфікацією згідно з Директивою 2005/36/ЄС.

Європейська модель аптекних закладів передбачає класифікацію за видами діяльності – госпітальні аптеки, громадські аптеки, військові та аптеки надзвичайних ситуацій.

У правовому полі ЄС діють закони та підзаконні акти, що регулюють фармацевтичну діяльність, основними документами з яких є регламент (постанова) та директиви. Досвід країн ЄС щодо державницьких засад у фармацевтичному законодавстві свідчать про тотожність більшості підходів та механізмів впливу держав на розвиток фармації. Це стосується, перш за все, процесів ліцензування та сертифікації ЛЗ, їх реєстрації, пост ліцензійного моніторингу, фармацевтичного забезпечення (аптечне законодавство), ціноутворення на ЛЗ та їх реімбурсацію.

Як стверджують українські науковці, сучасний стан наукового розроблення державного регулювання фармацевтичної діяльності в Україні не відображає досягнень європейського законодавства та правозастосовної практики, тому потребує врахування положень низки директив і регламентів ЄС, а також досвіду реформування в контексті децентралізації державного управління. Це обґрунтовується вимогами імплементації в національний правопорядок низки директив та регламентів ЄС (зокрема, Директив 2001/83/ЄС, 65/65/ЄС та 75/319/

ЄС, Регламенту 726/2004 Європейського Парламенту та Ради ЄС), що впроваджують спільні стандарти фармацевтичної діяльності та спрямовують розвиток фармацевтичного ринку.

Кожна країна ЄС сама визначає свою фармацевтичну політику, водночас багато важливих актів діють на рівні ЄС. Охорона здоров'я країнах ЄС в більшій мірі фінансується державою, що є не завжди справедливим для фармацевтичного сектору, де в більшості випадків є високий рівень витрат громадян. Додатково методологічні проблеми виникають при порівнянні витрат на лікарські засоби в різних країнах. Визначення правових стандартів фармацевтичної діяльності, технічних стандартів фармацевтичних препаратів, забезпечення доступності лікарських засобів і їх ефективності є важливими завданнями державної політики у системі охорони здоров'я. Директиви ЄС мають обов'язковий характер на території всіх держав-членів. Особливе значення у державному регулюванні фармацевтичної діяльності приділяється стандартам фармацевтичної діяльності, а саме правилам належної виробничої практики, належної клінічної практики, належної лабораторної практики.

Належна фармацевтична практика стосується роздрібною реалізації ліків. Ця концепція запропонована в 1992 р. Міжнародною фармацевтичною федерацією – Good pharmaceutical practice (GPP), з метою допомоги країнам, що розвиваються у досягненні відповідної, якісної та безпечної фармацевтичної практики. У 1992 р. Виконавчий комітет секції роздрібною фармацевтики створив робочу групу з розробки настанови під назвою «Належна фармацевтична практика», яку було схвалено та імplementовано в європейське законодавство регулювання фармацевтичної діяльності у вересні 1998 р.

У правовому регулюванні фармацевтичної діяльності Постанова з належної фармацевтичної практики зобов'язала всіх практикуючих фармацевтів надавати якісні фармацевтичні послуги відповідно до стандартів фармацевтичної діяльності в ЄС.

Основною метою прийнятого документу належної фармацевтичної практики було визначено орієнтацію національних виробників лікарських засобів на ефективність, контроль якості та безпечності лікарських препаратів, а також на вдосконалення роботи фармацевтів районних аптек та аптек при лікарнях, послуги яких мали постійно змінюватись, ефективність та якість медичного обслуговування та відповідність сучасним вимогам законодавства, що регулює фармацевтичну діяльність у сфері охорони здоров'я ЄС як на національному рівні, так і на рівні ЄС.

На сьогодні в рамках ЄС досягнуто значних успіхів у зближенні реєстраційних вимог до фармацевтичних препаратів, правил належної виробничої практики, належної лабораторної практики, належної клінічної практики, належної дистриб'юторської практики, в координації процедури оцінки й дозволу на збут лікарських засобів, а також у взаємному визнанні результатів реєстрації фармацевтичних препаратів, інспекційних обстежень з перевірки дотримання правил належної виробничої практики. Окрім того, в ЄС координується діяльність у сфері: фармацевтичного нагляду; реклами лікарських засобів; діє жорстка система контролю цін; захисту навколишнього середовища. «Препарати, експортовані й імпортовані в межах ЄС, не піддаються повторному контролю після перетинання кордонів», про що зазначено у відповідній Директиві (Конвенція від 8 жовтня 1970 р. Data base Aditya Trade Centre).

В останні роки обсяг фармацевтичного ринку розширився за рахунок входження до ЄС нових держав-членів, введено нові процедури державної реєстрації лікарських препаратів, удосконалено їх патентний захист, підписано угоди про взаємне визнання вимог належної виробничої практики з Австралією, Канадою, Новою Зеландією. Отже, гармонізація основних технічних вимог фармацевтичної галузі з вимогами Європейського Союзу може одночасно служити заходом із захисту українського виробника фармацевтичної продукції від конкуренції з низькоякісною фармацевтичною продукцією.

У країнах ЄС державному регулюванню підлягають такі процеси, як ліцензування та сертифікації ЛЗ (поняття ліцензування, перш за все, відрізняється тим, що, як правило, включає реєстрацію ЛЗ); ліцензування виробництва ЛЗ відповідно вимогам GMP (належна виробнича практика – Good Manufacturing Practice); незалежний контроль якості (його проведення повинне здійснюватися як на виробництвах, так і в офіційних лабораторіях); ліцензування дистриб'юції ЛЗ (відповідність вимогам GDP (належна практика дистрибуції – Good Distribution Practice)); фармакологічний нагляд за ЛЗ, які реалізуються на ринку; сертифікація субстанцій відповідно до європейської фармакопеї. Наприклад, в Польщі виділяють інспекторів для виробництва та окремо для оптової та роздрібною торгівлі ЛЗ. Актуальною є підготовка фахівців міжнародного рівня та експертів аудиторів із стандартизації та сертифікації у сфері обігу ЛЗ.

Ще одним важливим напрямом державного регулювання є реєстрація, яка здійснюється щодо номенклатури ЛЗ, їх ефективності, якості та безпеки, умов реалізації, ціноутворення тощо. Передусім, процедура реєстрації передбачає визначення якості та надійності виробничих процесів, а не препаратів. Сучасна реєстраційна система тісно пов'язана з правилами GMP. Найчастіше реєстраційним органом в розвинутих країнах є незалежне Агентство з обігу ЛЗ, функції якого визначаються законодавчо, а бюджет формує Парламент. Керівник такої структури призначається Урядом країни. Незалежні агентства з контролю обігу ліків створені у Великій Британії, Франції та Швеції. Проведення реєстрації пов'язане з дотриманням конфіденційності інформації, наданої виробником. Такі вимоги роблять неможливим залучення до реєстрації співробітників фармакопейних комісій та комітетів, а при її проведенні між реєстраційним органом та незалежним експертом укладається договір. У Польщі реєстраційні процедури проводяться Департаментом (комітетом) реєстрації ЛЗ, діяльність якого регулюється спеціальним Законом. Аптека чи оптова фірма зобов'язані вести реєстр отриманих ЛЗ.

Видача реєстраційного свідоцтва оплачується відповідно до розміру аналогічних виплат в країнах ЄС.

У більшості країн реєстраційна політика має ліберальний характер й передбачає загальні принципи відбору препаратів для допуску на ринок за умови ефективності, безпеки і якості без обліку цін та інших факторів. У Скандинавських країнах, особливо в Норвегії, навпаки, реєструються лише препарати, які вважаються основними лікарськими засобами (ОЛЗ). Тому фармацевтичний ринок Північної Європи представлений тисячами, а не десятками тисяч ЛЗ, як в багатьох інших країнах. У деяких країнах, що розвиваються, акцент робиться на реєстрації препаратів-дженериків. Міністерство охорони здоров'я та соціального забезпечення Норвегії здійснює нагляд за фармацевтичним сектором та встановлює правила роздрібної торгівлі. Підпорядковане йому управління з контролю над ЛЗ реєструє нові препарати і видає дозвіл на торгівлю ними. Регулювальною функцією держави у сфері реалізації ЛЗ є вплив на процеси ціноутворення. В Італії застосовується середньоєвропейська ціна, основана на ціні п'яти препаратів, у тому числі й їх аналогів здебільшого в таких країнах, як Франція, Німеччина, Іспанія і Велика Британія. У Португалії при встановленні ціни на новий препарат враховують діючі ціни на препарати-аналоги: якщо на ринку є два ЛЗ аналогічної дії, то для нового препарату повинна встановлюватися ціна на 10 % нижча, ніж для існуючих (так звана штучна ціна). Основним правилом при встановленні ціни в Норвегії є вибір із трьох найнижчих ринкових цін в обраних країнах, якими найчастіше є Швеція, Фінляндія, Данія, Німеччина, Велика Британія, Нідерланди, Австрія, Бельгія та Ірландія. Цей досвід можна використовувати в українській фармацевтичній галузі для захисту та підтримки вітчизняного виробництва. Практично це передбачає перед реєстрацією проведення попередніх фармакоеконімічних та маркетингових досліджень з метою визначення доцільності просування на ринок зарубіжних препаратів-дженериків (дослідження кількості препаратів-аналогів вже зареєстрованих в

Україні, їх якісні характеристики, цінні позиції тощо). В Україні немає регулювання допустимого рівня ціни реалізації ОЛЗ, визначеного на підставі аналізу собівартості вітчизняних та імпортованих ЛЗ, не проводиться моніторинг цін на світовому ринку, що робить можливим завищення цін виробниками. Це обумовлює розробку відповідних державницьких засад, спрямованих на врегулювання цінової політики й юридичну відповідальність за її порушення.

Аналізуючи зарубіжний досвід, можна зробити висновок, що держава впливає на фармацевтичний ринок з метою усунення таких негативних тенденцій, як зростання суб'єктивного впливу промисловості на науково-дослідні підрозділи; залежність обсягів та якості досліджень від фінансових можливостей виробника (спостерігається їх обмеженість, що сприяє надходженню на ринок ЛЗ, потенційна ефективність яких менша за ризик застосування); матеріальне заохочення компаніями-виробниками лікарів в їх професійній діяльності; недотримання належних умов зберігання фармацевтичної продукції; відсутність повної та об'єктивної інформації про ЛЗ у лікарів та споживачів; неправильне застосування та низька доступність ЛЗ для населення тощо.

Повертаючись до українських реалій, можна зазначити, що законопроект № 11493, як і застерігають галузеві експерти, може призвести до значного подорожчання ліків та їх дефіциту, особливо у прифронтових регіонах. Вітчизняні фахівці наголошують на необхідності конструктивного діалогу між владою та бізнесом, відповідального підходу до регулювання та протидії монополізації ринку та недобросовісному лобізму.

З цим погоджуються як міністр охорони здоров'я В. Ляшко, так і голова Комітету ВРУ з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування М. Радущкий. Власне, завдяки їхньому рішенню відклали розгляд законопроекту на січень ц. р., щоб детально розглянути зауваження від усіх гравців ринку та професійних асоціацій.

Адже в Україні має бути напрацьований зважений та консолідований підхід до

подальшого розвитку фармацевтичної галузі. При цьому важливо врахувати європейський досвід та соціально-економічну ситуацію в нашій державі. Реформи повинні бути прозорими, обґрунтованими та орієнтованими на потреби людей, що дозволить забезпечити сталий розвиток галузі та захистити інтереси споживачів.

Зрештою, найкращим регулятором цін завжди була і залишається конкуренція – як між виробниками, так і між аптечними мережами. А завдання держави – створити прозорі правила гри та забезпечити рівні можливості для всіх учасників ринку, демонструючи зрілий та відповідальний підхід до регулювання галузі (Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44744>); NV.UA (<https://biz.nv.ua/ukr/markets/likiv-2024-shcho-zminit-zakonoprojekt-11493-i-v-yakomu-stanirinok-likiv-v-ukrajini-zaraz-50472708.html>); Delo.ua ([\[formuje-cini-na-likiv-ta-vigraje-vid-novix-pravilna-farmrinku-440386/\]\(https://delo.ua/health/xto-naspravdi-formuje-cini-na-likiv-ta-vigraje-vid-novix-pravilna-farmrinku-440386/\)\); Anostroph \(<https://apostrophe.ua/ua/news/business/2024-12-27/skandalnyie-popravki-k-zakonoproektu-oregulirovanii-farmryinka-stanut-lovushkoy-dlya-otrasli---assotsiatsii/336635>\); Ліки в Україні \(<https://xn--h1adc2i.xn--j1amh/news/231224-6.html>\); Громадська спілка «Аптечна професійна асоціація України» \(<http://surl.li/thyicu>\); Proxima Research \(<https://proximaresearch.com/ua/ua/novini/apteki-svitu-2023-3/>\); Всеукраїнська фармацевтична палата \(<https://farmpalata.com.ua/novyny/oleg-klimov-rozpoziv-pro-osnovni-ryzky-obgovoryuvanyh-popravok-do-zakonoprojektu-11493/>\); Фармацевтичний часопис \(<https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/pharm-chas/article/view/3165/2955>\); Сучасне право в епоху соціальних змін: \[Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 26 лютого 2021 р.\] Том 2. – Тернопіль: Вектор, 2021. – 290 с. \(<http://surl.li/qvusz>\).](https://delo.ua/health/xto-naspravdi-</p>
</div>
<div data-bbox=)

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Відчуження приватних земельних ділянок для потреб ЗСУ: правові аспекти

На розгляді у Верховній Раді України знаходиться ініційований Кабінетом Міністрів України проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо користування земельними ділянками, необхідними для будівництва та утримання військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд в умовах правового режиму воєнного стану», який передбачає можливість примусового тимчасового позбавлення права користування земельними ділянками приватної власності для будівництва військових споруд за умов воєнного стану.

Законопроект спрямовано на врегулювання відносин між власниками, користувачами земель приватної форми власності, на яких побудовані (заплановані до будівництва) військово-інженерні та фортифікаційні

споруди, та державою шляхом визначення механізму застосування обтяження у вигляді примусового тимчасового позбавлення права користування земельними ділянками приватної власності (їх частин) за умов правового режиму воєнного стану, у разі подальшого його припинення або проведення викупу чи примусового відчуження земельної ділянки (або її частини) у встановленому законом порядку. Документом запропоновано внести зміни до законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів

суспільної необхідності» та Земельного кодексу України.

За словами прем'єр-міністра України Д. Шмигала, йдеться, зокрема, про створення оборонних укралень по всій лінії фронту та на кордоні з Білоруссю. За даними Уряду, від початку 2024 р. на зміцнення оборонних рубежів із державного бюджету було спрямовано понад 40 млрд грн.

Необхідність позбавлення права користування певною земельною ділянкою визначатиметься військовим командуванням, у межах території його відповідальності. Надалі відомості будуть передаватися військовим командуванням до військових адміністрацій населених пунктів, на території яких планується здійснювати будівництво. Адже саме на місцеві адміністрації покладається обов'язок з'ясувати кадастрові номери земельних ділянок, на яких планується будівництво, їх площу та інформацію щодо власників або землекористувачів. Отже, відповідальними за визначення земельних ділянок на конкретних територіях, які підлягають примусовому тимчасовому позбавленню права користування, є військове командування на місцях, місцеві та військові адміністрації.

Маємо зазначити, що, на думку експертів, цей законопроект у разі його ухвалення може спровокувати невдоволення фізичних та юридичних осіб і вже зараз викликає значний резонанс в українському суспільстві.

Основна колізія тут – співвідношення між нормами ст. 41 Конституції України, яка проголошує непорушність права приватної власності та допущення нею ж примусового відчуження об'єктів права приватної власності як винятку «з мотивів суспільної необхідності, на законній підставі й у порядку, встановленому законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості», що допускається лише за умов воєнного чи надзвичайного стану.

На думку деяких фахівців, проблему може вирішити судовий контроль за цим питанням. Як зазначає голова правління Асоціації представників малого та середнього бізнесу м. Києва М. Тютюнников, що не варто відмовлятися від судового контролю та

можливості примусового відчуження тільки після рішення суду. Також він наголошує, що втручання у право власності обов'язково має відповідати принципу пропорційності. «У разі примусового відчуження з мотивів суспільної необхідності слід дотримуватися справедливого балансу між військовими інтересами (потребами), необхідними для будівництва та утримання військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, та вимогами захисту прав людини», – наголошує він. Недотримання такого балансу, на думку М. Тютюнникова, може призвести до того, що на особу, в якій хочуть відчужити земельну ділянку, буде покладено неспівмірний з метою такого відчуження індивідуальний тягар».

З іншого боку, одним із ключових завдань обговорюваного законопроект є забезпечення нормативної бази для оперативного вирішення оборонних завдань і судові розгляди очевидно такій оперативності не сприятимуть. Так, за словами юриста О. Моргуна, «мотивація авторів законопроект зрозуміла, оскільки, на їхню думку, його ухвалення сприятиме оперативному будівництву у період дії воєнного стану та протягом шести місяців з дня його припинення чи скасування в Україні або у відповідній місцевості, – зазначає він. – А шляхом запровадження можливості відчуження земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна для будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд без рішення суду законодавець хоче скоротити строки проведення процедури такого відчуження».

З ним погоджується і Р. Сачок, партнер, керівник практики земельного права «Алексєєв, Боярчуков та партнери», який вважає, що питання відчуження земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна для будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд без рішення суду в цьому разі цілком логічне. «Тобто, процедура компенсації досить зрозуміла та чітка, проте як її буде реалізовано на практиці, нині сказати не можна. Адже що станеться в разі несвоечасної оплати компенсації, і хто виступатиме гарантом перед особою, в якій забрали об'єкт чи земельну

ділянку? – розмірковує фахівець. – Ці питання залишаються відкритими».

Утім, є і інші застереження. За словами О. Харченко, фахівчині з господарських, цивільних та земельних справ Адвокатського об'єднання «Актум», у законопроекті відсутні будь-які обмеження щодо цільового використання земельних ділянок, отже, механізм відчуження може розповсюджуватись на земельні ділянки будь-якого призначення та надає необмежену можливість державі, в особі військового командування на місцях, обласних, Київської міської, районних військових адміністрацій (державних адміністрацій), військових адміністрацій населених пунктів, фактично вилучати земельні ділянки під час війни по всій території України з приватної або комунальної власності для будівництва фортифікаційних та інженерно-технічних військових споруд без відшкодування збитків за таке вилучення власникам та користувачам земельних ділянок.

Щодо власника земельної ділянки, за словами О. Харченко, проектом Закону передбачено, що власник має отримати Акт про примусове відчуження, вилучення майна або примусове тимчасове позбавлення права користування, але за цього про жодну компенсацію від держави не йдеться. «Також законопроект не передбачає змін і до Податкового кодексу, – акцентує увагу адвокатка. – Тому власник, якого тимчасово позбавляють права користування ділянкою, повинен сплачувати щорічні обов'язкові податкові платежі за цю землю, без права на компенсацію з боку держави».

До речі, Мінагрополітики запропоновано доповнити цей проект Закону нормами щодо обов'язку сплачувати щорічно власникам земельних ділянок або землекористувачам відшкодування збитків у розмірі 12 % нормативно грошової оцінки одиниці площі ріллі (по відповідній області) пропорційно площі земельних ділянок за рахунок коштів Державного бюджету. Проте, враховуючи, що за попередніми розрахунками Міноборони такі зміни призведуть до необхідності щорічно сплачувати компенсацію у загальному розмірі понад 1 млрд грн, Мінфін цю ініціативу не підтримав.

Натомість проект Закону передбачає, що після війни, за рішенням військової адміністрації, земельна ділянка або повертається власнику, або підлягає викупу. А власник земельної ділянки, щодо якої було прийнято рішення про примусове відчуження, отримає оцінку, вартість якої може відрізнятись від поточної вартості, та матиме право на виплату відповідної компенсації протягом п'яти років. Така оцінка буде проводитись суб'єктами оціночної діяльності – органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Порядок та черговість компенсаційних виплат має затвердити Кабмін.

Повернення земельних ділянок (або їх частин) власникам має відбуватися з попереднім демонтажем фортифікаційних споруд та у стані, придатному для використання за призначенням. У проекті Закону визначено кінцевий термін такого повернення – 180 днів після скасування воєнного стану на всій території України. Однак військовим командуванням може бути прийнято рішення щодо необхідності залишення побудованих на земельній ділянці фортифікаційних споруд. У цьому разі земельна ділянка (або її частина) власнику не повертається. За таких обставин обласною державною (військовою) адміністрацією, на балансі якої перебувають зазначені споруди, згідно даного законопроекту може бути прийнято рішення про викуп земельної ділянки (або її частини) чи про надання у власність господарю іншої рівноцінної земельної ділянки. У зв'язку з цією нормою також висловлюються застереження: «у разі прийняття військовим командуванням рішення щодо необхідності залишення побудованих на земельній ділянці фортифікаційних споруд і відмови у прийнятті обласною державною (військовою) адміністрацією рішення про викуп земельної ділянки (або її частини) чи надання у власність іншої рівноцінної земельної ділянки, її власника на невизначений час буде позбавлений права користування», – припускає Голова Національного агентства з питань запобігання корупції В. Павлушик. Тому він також вважає, що пропоноване положення законопроекту не містить чіткого правового

механізму і може зумовити ризик зловживань військового командування та/або посадових осіб обласних державних (військових) адміністрацій в подібній ситуації, адже у цьому разі за однакових обставин можуть прийматися різні рішення.

Усе ж в цілому, на думку фахівців, даний законопроект є позитивним, оскільки насамперед має посилити обороноздатність та безпеку країни; до того ж, вносить законодавче визначення правового режиму земель, які фактично використовуються та будуть використовуватись для розташування необхідних фортифікаційних споруд.

Однак, на переконання деяких юристів, законотворцям варто було б передбачити механізми справедливої компенсації для власників даних земельних ділянок, або ж звільнити їх від обов'язку сплачувати податки за майно, яким вони, фактично, не в змозі користуватись. До того ж, за результатами проведення антикорупційної експертизи, Національне агентство ідентифікувало у проєкті Закону корупціогенний фактор, який може зумовити ризик зловживань військового командування та посадових осіб обласних державних (військових) адміністрацій після припинення дії воєнного стану на всій території України, при поверненні власникам земельних ділянок, права користування якими (або їх частинами) їх було примусово тимчасово позбавлено (ч. 1 ст. 12-1 редакції проєкту Закону).

Звісно, у законопроекті є певні ризики. Але в Україні триває війна і ситуація на фронті міняється швидкоплинно, тому завжди можуть терміново виникати потреби у негайному будівництві на певних земельних ділянках нових фортифікаційних споруд. А цей законопроект має дозволити вирішення цього питання без зайвих затягувань у правовій площині, адже на карту поставлено найголовніше – життя і доля українського народу та його незалежне європейське майбутнє (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: [7eminar](https://7eminar.ua/news/1401-do-vru-podano-zakonoprojekt-shhodo-primusovogo-timchasovogo-pozbavlennya-pravakoristuvannya/) (<https://7eminar.ua/news/1401-do-vru-podano-zakonoprojekt-shhodo-primusovogo-timchasovogo-pozbavlennya-pravakoristuvannya/>); *Адвокатське об'єднання "Актым"* (<https://www.actum.com.ua/zmi/zakonoprojekt-12130-pro-prymusove-vidchuzhennja-zemel-pid-fortyfikatsiji-jurydychnyj-analiz/>); *Militarnyi* (<https://mil.in.ua/uk/news/uryad-shvalyv-zakonoprojekt-pro-vidchuzhennya-zemel-pid-fortyfikatsiyi/>); *Національне агентство з питань з питань запобігання корупції* (<https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antikoruptsiynoi-ekspertyzy-proektu-zakonu-ukrainy-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakonodavchyh-aktiv-schodo-prymusovogo-tymchasovogo-pozbavlennya-prava-korystuvannya-zemelnymy-dilyankamy-v-umovah-pravovogorezhymu-voennogo-stanu/>); *Урядовий кур'єр* (<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/osoblivosti-viluchennya-u-voyennij-chas/>).*

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Богдан Данилишин, завідувач кафедри КНЕУ ім. В.Гетьмана

Про ситуацію на валютному ринку в січні 2025 р. та політику НБУ

За 20 днів січня НБУ провів чистих валютних інтервенцій на суму 2,5 млрд.дол. США. Кожного тижня з валютних резервів країни витрачається

понад 1 млрд. дол. на підтримку гривні. За 2024 р. НБУ витратив на підтримку гривні 34,8 млрд дол. США (+22% проти 2023 року).

Девальвація гривні в річному вимірі становить 11,4% (січень до січня). Однак, ні значні валютні інтервенції НБУ, ні девальвація гривні не спиняють валютного попиту.

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Основну частину ажіотажного попиту на іноземну валюту формує населення. За 20 днів січня населення викупило понад 930 млн. дол. США готівкової та безготівкової іноземної валюти (нетто), що становить 39 % від усіх інтервенцій НБУ. У 2024 р. покупки валюти населенням склали 35% від валютних інтервенцій НБУ, в 2023 р. – 17%, а в 2022 р. – лише 4 %. За 2024 р. населення наростило купівлю іноземної валюти в 3 рази порівняно з 2023 роком. Таким чином, можна констатувати, що валютний попит з боку населення збільшується з геометричною прогресією!

Валютний попит в країні посилюється, незважаючи на покращення фундаментальних макроекономічних факторів. За минулий рік торгове сальдо країни покращилося на 2,5 млрд. дол, в результаті чого чиста купівля іноземної валюти бізнесом та банками навіть скоротилася (на 5 %).

Це вказує на те, що основні чинники валютної дестабілізації слід шукати у неоптимальних параметрах політики валютного регулювання. На мою думку, ключовим чинником дестабілізації валютного ринку була політика валютної лібералізації НБУ. З жовтня 2023 р. запроваджено режим гнучкого курсоутворення, протягом 2024 р. були скасовані ряд обмежень на виведення капіталу з країни.

НБУ планував, що у 2024 р. додатковий відтік іноземної валюти, пов'язаний з лібералізацією, складе 4 млрд. дол. США. Однак фактичні втрати виявилися щонайменше вдвічі більшими.

НБУ намагається дещо дезавулювати свою відповідальність за дестабілізацію валютного ринку. В опублікованому «Макроекономічному та монетарному огляді» від січня 2025 р. НБУ пояснює погіршення «валютної» ситуації виключно «значними бюджетними видатками» Уряду та «сезонними факторами». У огляді НБУ словосполучення «сезонні фактори» згадується 16 разів, а слово «бюджет» – 17 разів. Натомість у огляді НБУ немає жодного згадування про роль валютної лібералізації та гнучкого курсоутворення у підвищенні валютного попиту.

Примітка: Слід вказати, що видатки Уряду априорі не могли спричинити такого

масштабного підвищення валютного попиту. Так, видатки держбюджету за 2024 р. зросли лише на 12% проти попереднього року (у еквіваленті доларів США – лише на 1,1 %), тоді як валютні інтервенції НБУ за рік збільшилися на 22%!

Несвоєчасна (поспішна) політика валютної лібералізації та невдалі комунікації НБУ спричинили фундаментально необґрунтоване підвищення попиту на валюту, насамперед з боку населення.

Політика валютної лібералізації НБУ не допомогла поглинути шоки платіжного балансу, а навпаки – дестабілізувала валютні очікування. Гнучкий курс в умовах домінування неринкових джерел покриття дефіциту валюти не тільки не здатен поглинати валютні дисбаланси, а навпаки, посилює їх через розбалансування валютних очікувань (цей факт є давно відомий економічній науці та практиці).

Девальвація національної валюти вже спричинила циклічний ефект на ріст внутрішніх цін, який посилюється кожного місяця, адже імпортні товари становлять понад 60% роздрібного товарообороту країни. Інфляція в 2023 р. досягла двознакового рівня і посилюється далі.

Продовження політики валютної лібералізації в умовах структурного дефіциту валюти призводить до появи додаткового ажіотажного попиту на іноземну валюту, що в свою чергу спричиняє девальвацію гривні та подальший сплеск інфляції.

Тепер підвищений валютний попит доводиться задовольняти ціною значних інтервенцій НБУ, які вимивають валютні резерви країни, що підриває довгострокову макрофінансову стійкість держави.

На наступний рік МВФ очікує, що нетто-інтервенції НБУ складуть 36,0 млрд. (+5 %), що мало б забезпечити утримання середньорічного обмінного курсу на рівні 43,4 грн за 1 дол. США (+8 %). Враховуючи розбалансовані валютні очікування, «запланованих» коштів може не вистачити.

Валютна лібералізація – це очевидна передчасність і невдача політики НБУ, який ще потребує усвідомлення та переосмислення як з

боку вітчизняного експертного середовища, так і з боку МВФ й інших міжнародних партнерів (https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/656314_pro_situatsiyu_valyutnomu_rinku.html). – 2025. – 21.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ярослав Юрчишин, народний депутат Верховної Ради ІХ скликання

Захист медіа, а не обмеження коментарів: розвіюємо міфи про законопроект №11321

Законопроект №11321 про відкритість комітетів зазнав хвилі маніпуляцій та фейків відразу після його прийняття. Дехто стверджує, що цей документ нібито обмежує свободу слова і карає медіа за негативні чи критичні коментарі читачів щодо посадовців. Як його ініціатор, офіційно заявляю: це неправда. Достатньо почитати пояснювальну записку та побачити, що там ні слова немає про негативні чи критичні коментарі. Ми навпаки посилюємо захист добросовісних ЗМІ, не обмежуючи ані користувачів, ані самі медіа.

Як було та що зміниться?

До прийняття законопроекту медіа могли стикатися з юридичними викликами через коментарі, залишені читачами. Згідно з чинним «Законом про медіа», до редакції можуть звертатися до Нацради або подавати до суду за поширення недостовірної інформації. Це означає витрати часу, ресурсів на суди, а також ризики для репутації ЗМІ.

Коли Президент поставить підпис під ініціативою, ситуація для видань має полегшитися. Якщо суд визнає певний коментар порушенням «Закону про медіа», редакція матиме чіткий вибір: або видалити коментар протягом трьох днів і уникнути відповідальності, або залишити його і захищати цю позицію у суді. Але лише в тому випадку, якщо хтось позивається проти медіа і просить видалити цей коментар. Що насправді відбувається не так і часто.

Як це працюватиме

Поясню максимально просто, за яких умов та як буде застосовуватися ця норма. До прикладу, редакція випускає новину про держслужбовця Х. У коментарі приходять користувач і пише неправдиву інформацію про пана чи пані Х, наприклад, стверджує, що син цієї людини скоїв страшний злочин.

Натомість у держслужбовця Х взагалі немає дітей, тому такий коментар є відвертою брехнею і несе репутаційні ризики для чиновника. В такому випадку раніше Х міг іти до суду та намагатися притягнути до відповідальності ЗМІ (а не коментатора), ще й вимагати моральну компенсацію.

Тепер це працюватиме дещо інакше. Якщо після такого коментаря відкрите судове провадження щодо поширення неправдивої інформації (від коментатора, а не медіа), то редакція може видалити коментар після такої претензії, аби не мати судової тяганини. Або, якщо вона, наприклад, погоджується з позицією коментатора – тоді буде пояснювати це в судовому процесі.

Допомога медіа, а не наступ на свободу слова

Також законопроектом ми звільняємо від відповідальності медіа за переказ висловів чиновників, а не пряме їхнє цитування. Ми пропонуємо ЗМІ полегшити спосіб донесення інформації, аби можна було непрямою мовою переказати суть висловлювання публічної людини і не нести за це якоїсь відповідальності, якщо чітко передано зміст повідомлення.

Під час розробки законопроекту ми активно консультувалися з ключовими організаціями, які захищають свободу слова. Серед них – Центр протидії корупції, Інститут масової інформації, Детектор медіа, Рух «Чесно» та інші. Вони підтримали ідею додаткового захисту медіа. Ця ініціатива ніяк не забороняє критикувати чи писати негативні коментарі про держслужбовців, вона взагалі про інше.

Ми посилюємо ЗМІ та їхню свободу, стараємося не обтяжувати їх відверто зайвими судовими процесами. Хто й чому вирішив подати це як страшну зраду та обмеження коментарів – питання відкрите, хоча й деякі імена вже вдалося встановити. Можу

лише закликати читати офіційні канали комунікації та ЗМІ, які роками працюють на посилення своєї репутації. Я переконаний, що самі такі редакції можуть високо оцінити прийнятий законопроект (https://lb.ua/blog/yaroslav_yurchyshyn/655428_zahist_media_obmezheniya.html). – 2025. – 15.01).

Блог на сайті «Espresso.tv»

Про автора: Олександра Устінова, народна депутатка України

Піар на зброї. Що не так працює в Агенції оборонних закупівель?

Отримувати підтримку зброєю, боеприпасами та грошима для України на міжнародному рівні стає все важче

Від одного з найпотужніших союзників України – Сполучених Штатів усе частіше лунають тривожні сигнали... У світі спалахують усе нові осередки збройного протистояння. Зброя стає дедалі дорожчою... і питання вже давно навіть не в ціні, а в тому, кому швидше вдасться її купити чи іноді навіть перекупити.

У цей час на рахунках українського державного підприємства, яке повинно швидко і ефективно закуповувати озброєння (Агенція оборонних закупівель – АОЗ), десятки мільярдів гривень висять по кілька місяців, пропозиції від торговців озброєнням десь «губляться», а закупівлі відбуваються через треті-четверті руки – прокладок, кожна з яких заробляє на війні власний відсоток.

І питання до АОЗ не в тому, чи ефективні вони (спойлер – ні), а в тому – чи агенція свідомо саботує швидкі закупівлі за нижчими цінами, чи просто через профнепридатність.

2,5 млрд. гривень «згоріли», вірніше повернулися до державного бюджету 1 січня, оскільки Агенція оборонних закупівель так і не спромоглася укласти контракти (я вже не кажу про постачання на фронт) на всю суму грошей, виділених їй. Що таке 2,5 млрд? Це, для прикладу, 112 тисяч(!) FPV дронів або 110 тисяч 120-мм мін.

Гроші «освоювали», як могли, під кінець року, розуміючи, яким скандалом це може

закінчитись. Саме тому ви будете дуже здивовані, коли дізнаєтесь, хто у нас є фаворитом-постачальником зброї, і ні – це не компанії виробники, це посередники.

Проблема в тому, що ще в кінці листопада 2024 року в бюджеті агенції залишалося понад 100 мільярдів невитрачених коштів, які лише під новорічну ялинку взялися «активно» освоювати після критичних листів з Генштабу про відсутність боеприпасів на фронті та тиску Міноборони. Виявляється Агенція вже в листопаді повідомила Генштаб, що не зможе поставити боеприпасів на 25 млрд. грн., але чомусь цей лист й інформація залишилися поза увагою, в той час, коли про це треба було кричати всюди та змусити керівництво агентства терміново виправляти ситуацію. Вже тоді стало зрозуміло, що нас чекає величезна проблема з невикористанням коштів і нестачею обіцяних снарядів для армії.

Шукати винних – справа невдячна. Бо відповідальність за це несемо ми всі, всі, хто не на фронті. Всі ми, хто вчасно не зреагував на те, що відбувається, хто мовчав, щоб не наразитися на гнів громадськості чи міжнародних партнерів, і я цьому не виключення.

Хотіли як краще, а вийшло як вийшло

Рішення про створення Агенції підписав, як не дивно, ще колишній міністр оборони Олексій Резніков. Повноцінно ж Агенція запустилася вже за сьогоднішнього міністра Рустема Умерова. За пропозицією антикорупційної громадськості він призначив очільницею АОЗ Марину Безрукову. Вона ж пізніше почала розробляти структуру та формувати команду нового закупівельного органу.

Наразі в АОЗ працює майже 300 людей. Річний бюджет на команду АОЗ сягає 450 млн грн. Всі ці люди щодня мають займатися нічим іншим – окрім як пошуком та закупівлею зброї, боеприпасів та БПЛА для наших військових. Зарплати, щоб уникнути корупції, новоствореному агентству зробили в умовах війни більші за ринкові. Так, наприклад, очільниця агенції Марина Безрукова за листопад отримала заробітну плату на суму 400 тис. грн. Такі конкурентні зарплати не те що в державному секторі, а і в бізнесі під час

повномасштабного вторгнення знайти важко. І тут йдеться не про те, що це багато, а про те, що за велику зарплатню людина на цьому місці повинна бути найвищого рівня кваліфікації і працювати більш ніж ефективно, не кажучи вже про ціннісну та ідейну мотивацію бути на цьому місці в цей час.

Офіс АОЗ розташований в елітному бізнес-центрі, в колишньому офісі однієї з найбільших ІТ-компаній. П'ять нових машин, придбані за державний кошт під час війни по 1,17 млн. грн за одну модель – загальною вартістю 5,49 млн. грн.

При цьому друга агенція Міноборони – «Державний оператор тилу» – закупила також чотири автомобілі марки Peugeot 3008 для аналогічних службових відряджень значно скромніше по 525, 587 та 600 тис. грн за авто.

Важливо звернути увагу, що нині існує обмеження у 600 тисяч гривень для закупівлі авто чиновниками, але керівництво АОЗ проігнорувало це, щоб придбати в 2 рази дорожчі машини.

Структура Агенції в мене викликала деякий подив: зрозуміти, чому в АОЗ під час війни лише 1 людина займається закупівлею FPV-дронів, але 4 – піаром, я не змогла.

Нового керівника Марину Безрукову призначали без конкурсу (законодавство воєнного стану це дозволяє), втім, як я вже й писала вище – за рекомендаціями від активної громадськості, а тому призначення було дуже багатообіцяючим. Але сподівання не виправдались. Чимало одіозних людей за неповний рік встигло попрацювати в агентстві. Так свого часу на керівника Департаменту фінансів Марина Безрукова, всупереч застереженням, призначила Максима Гриценка, якого у серпні цього року звільнили з посади керівника Департаменту ресурсного забезпечення МОУ через обґрунтовані підозри у тісних зв'язках із «сім'єю Гринкевичів» ще з часів Резнікова.

Після розголосу про таке одіозне призначення керівниця агенції за деякий час змушена була його звільнити. Зараз Гриценко перебуває у СІЗО за звинуваченням у корупції.

Не менше питань викликає і керівник внутрішньої безпеки агенції Олександр

Богатіков, який у 2011 році проходив у кримінальній справі про отримання хабара в сумі 40 тисяч доларів під час проходження служби в УБОЗ УВМС України в Київській області. Декларація «безпеківця» навряд чи може пояснити статки колишнього поліцейського, де зокрема містяться такі предмети розкоші як годинники марки Hublot та авто преміум класу Range Rover Evoque. До слова, одного з підлеглих Богатікова СБУ затримало у справі про шахрайство прямо під офісом агенції під час отримання першого траншу в сумі 100 тисяч доларів від вимагання неправомірної вигоди у розмірі 700 тисяч доларів.

Що працює не так

Медіа неодноразово порушували питання оборонних закупівель, і керівниця агенції неодноразово відповідала та пояснювала, чому відбуваються затримки з контрактами та хто винен у провалах у забезпеченні. Тут слід віддати належне Марині Безруковій – вона приділяє інтерв'ю та публічності досить багато часу. Проблема в тому, що зазвичай ця комунікація не стосується прозорості чи пошуку вирішення проблем, а про пошук винних ззовні.

Якщо вірити інтерв'ю та публікаціям очільниці агенції, то всі проблеми із закупівлями через Міноборони або Генштаб. За погані результати роботи агенції звинувачували і міністрів, і генералів, а відтепер і Держприкордонслужбу в особі генерала Сергія Дейнеко. Мовляв, йому, який не має досвіду таких масштабних закупівель зброї, віддали 23 млрд. Ця претензія до генерала викликала неабиякий шок навіть у наших міжнародних партнерів, адже керівництво Держприкордонслужби не раз публічно «хвалили» за найнижчі ціни під час закупівель.

За останні 2,5 роки ДПСУ закупило озброєння та боеприпасів на 116 млрд. грн., в тому числі і за кошти партнерів. Тому дивно чути аргументацію про те, що прикордонники раптом стали некомпетентними.

«Розпил» та «Афера на 23 млрд» – гроші віддали компанії, яка до цього не поставила снаряди – дослівно «зривала поставки ЗСУ». На місці компанії я б пішла позиватися, адже

в них були виконані всі 100% поставок за проплаченими контрактами. У відповідь на запит мого колеги АОЗ відповіла, що постачання боєприпасів не здійснювалося, адже Агенція не заплатила аванс. Без авансу зброю, нагадаю, зараз не постачає ніхто. Тобто компанія не «не поставила» зброю, як стверджувалося публічно, а не отримала гроші від Агенції, відповідно контракт і був скасований. А неоплачених контрактів в Агенції лежить на сотні мільярдів, адже це у них є розповсюдженою практикою, на жаль. До речі, в тому ж листі агенція пише, що і сама здійснює іноді 100% передоплати.

Щодо різниці цін я зробила запит до Міністерства оборони, щоб надали всю інформацію. Так от, ціна на 152 калібр у прикордонників в цій пропозиції справді вища. Однак поставлять не 100 тис. снарядів, як стверджується в медіа, а 8 тис. снарядів. Але чомусь ніхто не пише, що пропозиція пакетна, тобто містить декілька позицій, зокрема, дефіцитні реактивні снаряди до «Граду» дальністю на 40 км ураження за ціною на 350 євро дешевше, ніж наразі закуповує АОЗ за одним із контрактів у чеського посередника. І снарядів для «Граду» в пропозиції набагато більше, ніж 152 мм снарядів. На жаль, це розповсюджена практика не лише під час закупівлі зброї. Ми з таким свого часу стикалися під час закупівель ліків: коли один постачальник ставив декілька позицій і деякі були вищі, деякі нижче, таким чином доводилося вираховувати загальну економію чи переплату. Я не візьмуся стверджувати за всі інші ціни і поставки, поки не матиму змоги порівняти ціни, але враховуючи, що в Агенції залишилося 2,5 млрд. невикористаних коштів, то їх було би 25 – якби ці не віддали ДПСУ. Прикро насправді, що агенція не в змозі не те що поставити на фронт необхідне, але й банально законтрактувати виділені їй кошти. Щодо поставок – та скільки з законтрагованих 300 млрд. і обіцяного військовим було реально поставлено – треба розбиратися окремо. І тут я покладаю величезні надії на Наглядкову раду, де є люди, які розуміють різницю в цих термінах.

Гради

Близько 4 місяців тому до мене надійшов запит від американської компанії-постачальника зброї, яка була готова поставити в Україну ракети до систем залпового вогню Град. Якщо коротко, то постачальники цікавилися, чому українське державне підприємство, яке мало б ініціювати перемовини з ними, не тільки не робило цього, а й ігнорувало офіційну пропозицію щодо поставки Градів. Два місяці. Ще раз: два місяці запеклих боїв на полі бою білі комірці державного підприємства навіть не надсилали хоча б відписки, на кшталт: «Ваша думка дуже важлива для нас, пропозиція була отримана». Кілька місяців пішло на те, щоб вмовити агенцію дати навіть таку відповідь компанії постачальнику, щоб хоча б налагодити між ними контакт. Увесь цей час мені доводилося слухати від представників агенції пояснення про те, що ми не можемо купувати гради, бо вони російського виробництва, але рішення шукають. Ще за місяць рішення шукати вже не довелося.

За моєю інформацією, партію викупила компанія, пов'язана з колишнім народним депутатом – одним із найбільших постачальників зброї в Україні. Я не здивуюся, коли зовсім скоро він же продасть Україні ті самі російські гради «refurbished in Ukraine». Ті самі, тільки дорожчі.

Скільки компанія-прокладка заробить на ребрендингу – мені навіть уявити страшно.

«Игла»

Переносні зенітно-ракетні комплекси «Игла-1» та «Игла» є засобами безпосереднього прикриття військ і об'єктів від ударів повітряного нападу противника. Ці комплекси ППО перебувають на озброєнні різних підрозділів та частин Сил оборони України. Також цими та іншими моделями ПЗРК озброєні окремі мобільні вогневі групи, які були сформовані у війську після російського вторгнення. Для боротьби в першу чергу з гелікоптерами, крилатими ракетами та ударними дронами окупантів. Таке пояснення дає портал Мілітарний.

Чи варто наголошувати, що ці ПЗРК на ринку зброї досить лімітовані й загалом їх важко знайти та поставити?

Близько 3 місяців тому ще одна американська компанія, яка пропонувала українській агенції ці типи ПЗРК, стикнулася з повним ігнором з боку АОЗ.

Ігли були 2 форматів: російські і китайські аналоги. Компанія висловила готовність пройти весь ланцюг процедур і перевірок, як цього і вимагають, моніторинговий візит, огляд, тощо.

Бездіяльність у цьому напрямку агенція також пояснила просто. Китайські ПЗРК не відповідають нашим стандартам, вірніше їх немає в нашій номенклатурі. А російські ми купувати не будемо, бо вони російські.

В результаті ми втратили ще одну можливість підсилити себе. Ще одне постачання озброєння не відбулося.

І це попри те, що влітку Ставка зобов'язала Міноборони забезпечити мобільні вогневі групи додатковими засобами ураження для відбиття атак «шахедів» та ракет ворога в опалювальний сезон.

ППО

Окремо мене вразила історія ізраїльської компанії, яка хотіла продати нам системи та ракети для ППО. Спершу, за традицією, агенція ігнорувала пропозицію постачальника. Згодом все ж відповіли, що пропозицію отримали і просять «заповнити форму». А вже за кілька днів до компанії неочікувано звернулися посередники із пропозицією, мовляв ми тут дізналися про вас.

Такий випадок не просто не поодинокий – а є системою в АОЗ. Схема проста. Спершу листи з пропозиціями від компаній «губляться» у нетрях агенції, згодом дивним чином про наявність зброї дізнаються посередники – українські дистриб'ютори, які приїжджають до компаній із запитом викупити увесь товар. А потім, зазвичай, загублені листи «знаходяться». Але вже після того, як угода між постачальником і українською компанією-прокладкою укладена. Стежити за цими процедурами мав би керівник внутрішньої безпеки. Про нього я писала вище – це той экс-поліцейський, який у 2011 році проходив у справі за корупцію.

152 калібр

Ствольна артилерія 152 калібру на фронті в дефіциті, снаряди без перебільшення

поштучно між бригадами розподіляє главком. Бо техніка є, а стріляти немає чим, адже крім Росії та невеликого виробництва у Болгарії, викупленого на роки вперед, його фактично не виробляє ніхто.

Ще одна американська компанія звернулася до АОЗ з пропозицією поставити снаряди за дуже привабливою ціною, але стикнулася з усім спектром «перепон», які можна тільки уявити. Спочатку компанію відправили на сайт агентства з проханням заповнити заявку, от тільки сайт агенції з формою для заповнення заявок не працював. Його «перезапускали». Далі – типовий сценарій. Два місяці – жодної відповіді. А потім компанія отримує листа від агенції, за якого соромно чомусь мені. Частково латиницею, частково кирилицею.

Ще раз: в агенції з оборонних закупівель, яка мала б працювати і вишукувати пропозиції по всьому світу, не знайшлося людини, яка могла б написати стандартний лист англійською мовою. Сказати, що мені було соромно, це не сказати нічого.

Зрештою, комунікація з потенційним постачальником таки почалася. Зустрічі, листи і перемовини. Врешті-решт, агенція повідомила, що грошей нема. Уявіть моє здивування, коли виявилось, що в той самий час в розпорядженні агенції висіли невикористаних майже 100 мільярдів гривень. Згодом в агенції вигадали іншу причину затягування часу і тепер винними стали генерали – мовляв, офіційна нагальна потреба, доведена до Міноборони – 9000 снарядів. Більше Генштаб не просив. Тому вибачайте, купляти 152 – не будемо. Проте тут треба пояснити, що в ГШ під час формування нагальної потреби орієнтуються також на надані комерційні пропозиції агенцією, щоб швидко закупити боєприпаси, які є доступними. Тобто, немає комерційної пропозиції від АОЗ – Генштаб не оновлює інформацію про необхідну кількість боєприпасів.

У всьому винні генерали

Якщо вірити керівництву АОЗ, то проблема з закупівлями ховається в рішеннях генералітету, бо саме військові, а не агенція чи Міноборони формують перелік закупівель і кажуть, чого і скільки треба.

Насправді так і є – нагальну потребу реально формує Генеральний штаб, от тільки за рік роботи агентства ніхто і пальцем з усіх IT-спеціалістів не поворухнув, щоб це виправити. В той час, як ДОТ (Державний оператор тилу – агенція, яка закуповує все інше, крім зброї, для війська) вже давно запровадила спеціальні цифрові алгоритми для автоматизації процесів планування, організації закупівель та звітування – АОЗ від цього постійно відхрещувалася. Мовляв, і так гарно працює. Незважаючи на всі пропозиції і навіть вмовляння керівника ДОТ Арсена Жумаділова та заступниці міністра оборони Катерини Черногоренко щодо необхідності такого кроку і готовності допомогти з цим агенції – в агенції постійно відмовлялися.

Ринок посередників, як був так і залишився

Основним завданням створення Агенції, знову ж таки, було зменшення кількості компаній «прокладок», які постачають зброю, і збільшення кількості прямих контрактів.

Після гучного скандалу зі Спецтехноекспортом (СТЕ), які були раніше фаворитами закупівель АОЗ, на перше місце вийшли не виробники, а просто інші «прокладки».

Якщо почитати звіт керівниці Агенції Марини Безрукової в ЗМІ, то ви будете приголомшені гаслами – «Більше зброї, менше посередників». Щоправда розібратися в звіті не маючи інформації важко, тому мені довелося зробити велику кількість депутатських запитів, щоб зрозуміти – звідки такі цифри, якщо реальність виглядає трохи іншою.

Відповідно до звіту, 61% постачальників – це українські виробники, які в 2023 році становили нуль закупівель АОЗ. Виглядає чудово, от тільки в 2023 році АОЗ не закуповував напряду у виробників, їх контракувало напряду міністерство, тому фактично функція була передана Агенції разом із переліком, визначеним Ставкою, кого треба контракувати. Але найбільше запитань в мене викликала сама цифра 61%, адже більшість грошей АОЗ іде на імпорт. І це чітко видно по звітності.

Але пізніше я зрозуміла, в чому маніпуляція – рахували не кількість грошей перерахованих,

а кількість контрактів укладених. Тобто 9 контрактів умовно по мільйону гривень з українськими виробниками FPV і один на мільярд з посередником – дасть вам 90% контрактів з виробниками.

Чому я піднімаю це питання? Тому що до цих пір більша частина грошей АОЗ іде не на українських чи взагалі виробників – а на компанії-прокладки.

Сьогодні на першому місці за поставками не виробники, а посередники. Мало того – іноземні – чеська компанія, яка має майже на мільярд гривень «заборгованих поставок», але з якою все одно АОЗ продовжує укладати контракти. Контрактів, до речі, на найбільшу суму серед усіх – десятки мільярдів гривень. Не виробник – а посередник – найбільший постачальник АОЗ, якщо рахувати суми контрактів. На другому місці серед постачальників замість СТЕ в перерозподілі грошей – зайняла «Українська бронетехніка», яку правоохоронці пов'язують з экс-народним депутатом Сергієм Пашинським. Про «спецоперацію» однієї з компаній, пов'язаних з ним, я вже розповіла вище – саме його компанія викупила реактивні снаряди до «Градів», які агенції пропонували купити напряду. Так, загальна сума укладених контрактів з «Українською бронетехнікою» складає 54 млрд. грн. З них, на власне виробництво – 8 млрд і майже 46 – як посереднику, який завозить чужу продукцію.

І на звершення ще трохи цифр, вірніше цін, які стрибають майже щодня на ринку. На початку повномасштабної війни 155 калібр, нагадаю, коштував 1000 доларів, зараз його ціна – більше 2000. Були моменти, коли ціна на ринку була і під 3500. Тому що дефіцит і попит перевищує пропозицію. Ціна росте буквально щодня. Тим часом агенція з закупівель затягує час і витрачає місяці на складання відписок і відмовок, перекидання грошей і ігнор. Щоб врешті заплатити гроші посередникам і побачити, як на їхніх очах ціни ростуть, як ядерний гриб.

Але вишенькою на торті стало укладання керівницею агенції з оборонних закупівель Мариною Безруковою контрактів на закупівлю снарядів з болгарською компанією-

посередником Дімітара Манолева. Саме на нього оформлена компанія, адже його син Александр Манолєв, колишній заступник міністра економіки Болгарії, з усією родиною в 2021 році був включений до санкційного списку США за корупцію. І про це ми дізнаємося від Конгресу, який вже направив відповідний лист до американського посольства.

На жаль, історія агенції оборонних закупівель та її очільниці Марини Безрукової все більше мені нагадує історію экс-очільника Фонду державного майна Дмитра Сенниченка. Свого часу він красиво «здав» декілька хабарників НАБУ, отримав за це індульгенцію від усіх антикорупціонерів, підтримку міжнародників і гучний піар.

Пізніше, коли виявилось, що він повертав схеми в сотні разів більші ніж там, де здавав хабарників, це стало величезним ударом по всіх міжнародниках і антикорупціонерах, та й загалом, по Україні, і по мотивації до змін, в які повірили люди. Скажу чесно, навіть мені спочатку не хотілося вірити в схеми Сенниченка, поки не були оприлюднені докази. Тепер він у міжнародному розшуку, а судять його заочно.

Як би прикро не було це визнавати, але агенція в нинішньому керівному складі не може впоратися із завданням, покладеним на неї. Замість контрактів – постійні скандали і злиття інформації, назв компаній, які часто пов'язані з іноземними спецслужбами і тягнуть нам те, що не мали б. Весь світ дізнається з начебто закритої інформації ціни, за якими ми купуємо і в кого. Це неприпустимо в воєнний час, бо це нічим іншим, окрім як підігриванням ворогу, назвати не можна.

Нам всім треба визнати, що були допущені помилки, бо інакше із своїм завданням не впорається вся країна. Йдеться не про чийсь репутації і кар'єри, йдеться про людські життя і критично необхідну зброю для фронту. І якщо для цього потрібні непопулярні рішення, то на них варто наважитися.

Зараз вже створена наглядова рада, яка, маю надію, розбереться, що і чому не працює. Але це займе час. Нам потрібно терміново перезапустити/налагодити роботу агенції,

бо 2025 рік буде для України складним і в нас нема часу на некомпетентність (<https://espresso.tv/poglyad-piar-na-zbroi-shcho-ne-tak-pratsyue-v-agentsii-oboronnikh-zakupivel>). – 2025. – 15.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віктор Мазярчук, голова правління Центру досліджень фіскальної політики

МВФ відлучило депутатів від впливу на «розподіл інвестицій» у бюджеті

Те, про що інші не скажуть. Сьогоднішнє рішення парламенту щодо змін Бюджетного кодексу є унікальним по своїй суті. Депутати «відрубали» собі можливість впливу на розподіл коштів для так званих інвестиційних проєктів.

Тепер трішки детальніше.

До сьогодні в Бюджетному кодексі існувала норма, відповідно до якої народні депутати входили до складу різноманітних комісій з відбору інвестиційних проєктів, наприклад, до ДФРР (стаття 24-1) та Міжвідомчої комісії з питань державних інвестиційних проєктів (стаття 33-1). Причому їхня кількість мала становити понад 50% від загального складу цих комісій. Крім того, розподіл коштів ДФРР затверджувався Кабінетом Міністрів, а потім погоджувався Комітетом Верховної Ради з питань бюджету.

Фактично це означало, що розподіл коштів ДФРР та діяльність Міжвідомчої комісії контролювали народні депутати. Не Уряд.

Хочу нагадати, що колись існувала комісія при Мінфіні (або Мінрегіоні), яка займалася розподілом субвенції на соціально-економічний розвиток, більш відомої як субвенція «на округи». Так от, в одному році була ситуація, коли з 18 членів комісії 15 були народними депутатами.

У результаті народні обранці займалися не визначеними ними завданнями, а ділили апельсин, тобто бюджет.

Аплодую уряду за розроблений проєкт змін до Бюджетного кодексу.

Ця ситуація нагадала мені аналогічну історію грудня 2018 року, коли уряд (у даному випадку – виключно Мінфін) під приводом внесення змін до Бюджетного кодексу щодо запровадження середньострокового бюджетного планування (№ 2646-VIII) позбавив народних депутатів можливості затверджувати Бюджетну декларацію, змінивши загальну філософію цього документу. До 2018 року Бюджетна декларація була парламентським документом, який визначав напрямки бюджетної політики, а після умілих рук урядовців цей документ став уже урядовим.

Про що свідчить ця історія? Народні депутати мають бути професійними, розбиратися в питаннях, за які голосують. Не певен, що вони б проголосували за це, розуміючи, за що голосують. І в даному випадку радий, що не всі зрозуміли.

Хочу подякувати голові бюджетного Комітету Роксолані Підласі за те, що провела цей законопроект у такій редакції. Це буде акторупційно та правильно.

Про єдиний підхід до публічних інвестицій і моніторинг напишуть інші... (https://lb.ua/blog/victor_mazyarchuk/655602_mvfv_vidluchilo_deputativ_vid_vplivu.html). – 2025. – 16.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Перепони в отриманні пенсій громадянами, які виїхали за кордон: як захистити їхні права?

Через збройну агресію РФ понад 6,8 млн українців змушені були залишити країну та шукати тимчасового захисту за кордоном. За даними УВКБ ООН, понад 6,2 млн громадян України зареєстровані в європейських країнах як особи, які потребують тимчасового захисту. Ще близько 600 тисяч осіб перебувають поза межами Європи. Значну частину цих людей становлять жінки, діти та пенсіонери, які опинилися в складному становищі, особливо

через проблеми з отриманням пенсійних виплат.

Яка основна проблематика?

Пенсійні виплати українцям за кордоном продовжують надходити на їхні банківські рахунки в Україні. Однак, якщо кошти не знімаються протягом року, банк повідомляє про це Пенсійний фонд, і виплати припиняються. Щоб їх поновити, отримувач має особисто подати заяву в орган Пенсійного фонду.

З 23 червня 2024 року набули чинності нові правила: згідно із Законом України №3674-ІХ, пенсіонери, які перебувають за кордоном, повинні проходити щорічну фізичну ідентифікацію до 31 грудня. У разі невиконання цих вимог виплати припиняються, а кошти переказуються на поштову доставку за місцем реєстрації в Україні.

Однак Кабінет Міністрів досі не затвердив механізм для забезпечення таких виплат громадянам за кордоном, що створює суттєві труднощі для пенсіонерів, які не можуть повернутися до України через війну. Аналогічні механізми вже діють для внутрішньо переміщених осіб і жителів тимчасово окупованих територій, але для громадян за кордоном їх немає.

Чи звертаються громадяни до Офісу Омбудсмана з цього питання?

До мене звернулася громадянка, яка через війну виїхала за кордон і тривалий час не користувалася своєю банківською картою. Банк повідомив про це Пенсійний фонд і виплати було припинено. Жінка неодноразово зверталася до Пенсійного фонду з проханням вирішити ситуацію, але отримувала лише роз'яснення про необхідність затвердження відповідного механізму.

Проаналізувавши проблему, я звернувся до Міністерства соціальної політики з вимогою розробити й подати на розгляд Кабінету Міністрів нормативно-правовий акт, який регламентуватиме порядок виплати пенсій громадянам, що тимчасово перебувають за межами країни, запровадивши для відповідних осіб проходження щорічної фізичної ідентифікації.

Чому важливо ухвалити порядок виплат пенсій громадянам за кордоном?

Ухвалення відповідного порядку виплат пенсій громадянам за кордоном є критично важливим для відновлення їхніх пенсійних прав. Це забезпечить належну фінансову підтримку тим, хто змушений залишатися за кордоном через війну.

Проблема залишається актуальною, адже без нормативного врегулювання багато пенсіонерів не можуть отримати законні виплати. Офіс Омбудсмана продовжує працювати над цим питанням та закликає Уряд до оперативного розв'язання проблеми (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/655737_pereponi_otrimanni_pensiy.html). – 2025. – 17.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Станіслав Ніколаєнко, голова парламентського комітету з науки і освіти 2002-2005 років, Міністр освіти і науки України 2005-2007 років

Про спробу злиття коледжів та профтехучилищ

Давньогрецький філософ Геракліт ще дві з половиною тисячі років тому висунув концепцію постійних змін в світі. Думаю, що в галузі освіти України заповіти суворого Геракліта реалізуються якнайбільше. І тут згадую жартівливий діалог між славними Тарапунькою і Штепселем, коли перший говорив про свою дружину, яка любила мандрувати. Вона так любила їздити по світу, коли ще країни немає, а вона вже туди їде... Так і наше найголовніше освітянське міністерство постійно ініціює змін, ніби змагаючись із дружиною Тарапуньки.

Звичайно центральний орган виконавчої влади мусить аналізувати ситуацію в своїй галузі, адекватно реагувати на виклики часу. Для цього потрібен ефективний зв'язок із педагогічними колективами, школами, училищами, коледжами, вишами, вченими. Та, на жаль, із цим є проблема, а відсутність діалогу, професіоналізму є застарілою хворобою, яка призводить до неадекватних кроків і рішень в цій царині.

Ось і нині на громадському обговоренні знаходяться «Методичні рекомендації щодо формування мережі закладів професійної та фахової передвищої освіти». Хто автори цього документа, сказати важко, бо виконавців там не вказано. Їхня мета ззовні ніби правильна: залучити до визначення мережі профтехучилищ і коледжів місцеву виконавчу владу, відповідні ради.

Проте детальний аналіз запропонованих Методичних рекомендацій говорить, що автори цього документа страждають правовим нігілізмом, а до проблеми діяльності профтехучилищ і коледжів поставились поверхово. Вони навіть не проаналізували глибоко Закони «Про профтехосвіту» та «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту». Знову у запропонованих змінах відчувається стійкий грантовий дух – зміни головне, мета і ціль – ніщо. З цих рекомендацій не зрозуміло головне завдання, яке ставлять автори після завершення аналізу стану навчального процесу, кількості закладів і їх чисельності, які будуть внесені пропозиції. Який після можливого об'єднання планується створити заклад освіти? У проєкті про це сказано туманно – буде створене якесь ядро мережі закладів. А це «ядро», його призначення, в якому законі воно описане, як воно діє, навіщо воно створюється? Хоча при цьому в документі і сказано, що заклади ніби зберігають самостійний статус, але до них можуть бути приєднані інші заклади освіти. Суцільний калейдоскоп проблем та недоречностей.

Вкотре дивує правовий нігілізм авторів документу, який абсолютно не враховує той факт, що із майже 700 коледжів близько чотири сотні знаходяться в складі університетів, в т.ч. і національних. Закон «Про вищу освіту» говорить, що майно, земля університетів не може бути вилучена без згоди вченої ради. Указом Президента № 304/96 «Про Положення про національний заклад України» заборонено позбавляти землі і майна національних закладів. І хоч законом про держбюджет на 2025 рік уряду дозволили ніби приватизувати майно і землі університетів, які реформуються, але це положення грубо порушує рішення

Конституційного Суду від 2008 року щодо заборони законом про бюджет «виправляти» інші закони.

Нікого із реформаторів не цікавить, що в незалежній Україні вже кілька десятків років успішно реалізується програма послідовної ступеневої освіти, коли колективи коледжів, їхні викладачі активно співпрацюють із відповідними кафедрами, вченими університетів, проходять безкоштовне навчання, стажування, готуються спільно наукові статті, підручники, використовується ефективно навчальна база. При підтримці університетів колективи коледжів залучаються до міжнародної діяльності, обміну студентами та викладачами. Назву один приклад – навіть під час війни колектив Немішаївського фахового коледжу, який перебуває в складі НУБіП України, отримав за 2024 рік 53,3 млн. гривень матеріальної допомоги від українських та закордонних інвесторів, яку використано для придбання навчального обладнання. Колектив Ірпінського фахового коледжу зміцнів на 13,5 млн. гривень.

Таких прикладів чимало в Україні. Та це нікого не тривожить, бо ініціаторів змін цікавлять лише сам процес змін, а якість підготовки фахівців, усталені системи, їх вплив на економіку, обороноздатність країни – це вторинне.

Не врахованою ініціаторами рекомендацій є позиція обласних рад щодо передачі на місцевий бюджет коледжів. Низка обласних рад, зокрема Київська, Закарпатська, Вінницька, Тернопільська, Чернігівська виступили проти такого кроку. При цьому очільники Київщини одним із основних аргументів називали не фінансову проблему, а відсутність в департаменті освіти фахівців, методистів із наявних десятків спеціальностей в коледжах області. Вони не розуміють навіщо руйнувати усталені та ефективні зв'язки, які склалися між закладами освіти.

Хибним є також твердження реформаторів про те, що випускники коледжів в складі університетів, орієнтуються лише на продовження навчання у закладах вищої освіти. Це не так, скажімо в НУБіП України в 2024

році із 2081 випускників коледжів лише 18% продовжили навчання, менше половини з них на стаціонарі.

За попередніми даними в Україні близько 20% випускників коледжів продовжили навчання на стаціонарі, більше половини пішли працювати.

Ведучи мову про діяльність закладів профтехосвіти, скажу, що їхнє головне завдання визначено ст. 2 Закону «Про профтехосвіту»: задоволення потреб економіки у кваліфікованих і конкурентоспроможних робітниках.

Ці заклади дуже важливі для нашої країни, для її економіки. Нині в системі навчається близько 224 тисяч учнів, 250 тисяч в 2020 р. Заради справедливості скажемо, що система профтехосвіти переживає не найкращі часи. Всупереч здоровому глузду утримання навчальних закладів кілька років тому передали на місцевий бюджет, аж до районного рівня. Після провалу цього кроку було піднято рівень утримання профтехучилищ до обласних бюджетів і обласних центрів. Саме життя вимагає нового закону про профтехосвіту, нових положень. Але вже кілька років ця проблема не вирішується, а новий закон застряг у парламенті, його автори загубились між трьох сосен.

Думаю, що система підготовки робітництва потребує серйозного реформування, наближення до виробництва, бізнесу, залучення до її керівництва справжніх професіоналів. Доцільно вивести заклади профтехосвіти з підпорядкування Міністерства освіти і науки України, створивши Агентство із відтворення продуктивних сил під спільним керівництвом підприємців, представників влади і навчальних колективів, профспілок.

Діяльність же коледжів спрямована на підготовку професійних бакалаврів для місцевих потреб, інфраструктура яких здатна гнучко реагувати на економічні виклики. Закон України «Про фахову передвищу освіту» передбачає підготовку молодших професійних бакалаврів, а ст.16 Закону України «Про освіту» говорить про те, що фахова передвища освіта надає право особі виконувати спеціалізовані завдання у певній

галузі, пов'язаній з виконанням виробничих завдань підвищеної складності, або здійснення певних управлінських функцій. Історично склалося, що в кожній області нині створено 20-25 навчальних закладів для цих потреб. І тут можемо послуговуватись каліфорнійським «майстер-планом» класифікації вишів: місцеві коледжі, масові університети, дослідницькі університети.

Аналіз мережі закладів фахової передвищої освіти свідчить, що проблеми накопичено не малі. 135 коледжів мають чисельність до 200 студентів, 368 коледжів мають чисельність від 200 до 600 студентів. 169 коледжів мають оптимальне число від 600 до 1500 осіб. Всього в коледжах навчається 410 тисяч молоді, проти 361 тисячі в 2010 році. Дійсно ситуація потребує певного укрупнення, об'єднання однопрофільних закладів. Напевно коледжі повинні взяти, певною мірою, на себе функції профільних шкільних ліцеїв, залучивши кошти місцевих бюджетів.

Але слід пам'ятати, при всіх реорганізаціях повинно бути обов'язково враховано специфіку спеціального та економічного розвитку кожного регіону. Мова про наявність збереження коледжів педагогічного, культурного, медичного, аграрного, будівельного та технічного напрямку. Решта навчальних закладів чи спеціальностей будуть визначатись конкретними потребами регіону. При цьому слід пам'ятати, що фахова передвища освіта, якнайшвидше повертає інвестиції в освіту.

Завершуючи аналіз т.з. рекомендацій, зауважу, що не можна вважати нормальним критерієм визначення «ядра» навчальних закладів наявність в них спеціального фонду кошторису в розмірі 15-20%, особливо для педагогічних чи аграрних спеціальностей. Не витримує критики і бажання встановити відстань між закладами освіти не менше 4-10 км. Кидаються у вічі критерії суб'єктивного характеру, зокрема управлінська спроможність керівників і т.і.

Вирішення проблеми забезпечення кадрами середньої ланки та робітників потребує глибокої державної уваги, аналізу серйозних досліджень і рішень, а не грантових хапків

на рівні студентів-бакалаврів. Для цього слід залучити вчених, міністерство економіки, регіонального розвитку, аграрної політики, керівників регіонів.

Не можна мережу навчальних закладів, які є фундаментом економіки, соціальної сфери, визначити лише самими освітянами і кількісними показниками контингенту, особистісними якостями керівників навчальних закладів. Тут вирішальне слово за роботодавцями, бізнесом, владою. Тема для дискусії щодо забезпечення кадрами регіонів є надзвичайно важлива і гостра, вирішувати її потрібно особливо в умовах війни більш глибоко і серйозно, без компанійщини і спрощення (https://lb.ua/blog/stanislav_nikolaienko/655763_pro_sprobu_zlittya_koledzhiv.html). – 2025. – 17.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Сергій Гончаров, виконавчий директор NAUDI

Про штрафні санкції для постачальників зброї

Останні кілька днів українське інформаційне поле вибухнуло звинуваченнями на адресу влади через ухвалення закону, який нібито позбавляє недобросовісних постачальників зброї будь-яких штрафних санкцій. Численні активісти, антикорупціонери та опозиційні політики вже назвали це «зрадою» та «подарунком шахраям». Але чи справді все так однозначно?

9 січня Верховна Рада ухвалила законопроект №6013, який змінює правила регулювання підприємницької діяльності у перехідний період. У ньому, серед іншого, йдеться про визнання Господарського кодексу таким, що втратив чинність, а також про скасування штрафних санкцій для постачальників зброї. За документ проголосували 248 народних депутатів.

Для багатьох цей закон став приводом для гучних звинувачень, але ситуація не така однозначна. Скасування штрафів виглядає тривожно тільки на перший погляд. Варто згадати, що штрафні санкції не зникають

повністю. Залишаються такі заходи, як пеня 0,1% за кожен день прострочки постачання та штраф 20% за постачання неякісної продукції. Крім того, потрібно не забувати про доволі абсурдну та дублюючу норму з Цивільного кодексу, відповідно до якої державні замовники продовжують вимагати оплату за користування авансовими коштами, що фактично є ще одним видом пені, тобто другою штрафною санкцією за те саме порушення, що вже суперечить Конституції.

Опоненти закону стверджують, що недоброчесні компанії отримали індульгенцію на безкарність. В їхньому світі українські виробники працюють в ідеальних умовах – в Україні ж звісно є і державна підтримка, і безліч кваліфікованих співробітників, і є електрика і немає ракетних обстрілів. Дійсно, цих усіх проблем не має в фейсбуці та у активістів. Тому санкції та штрафи потрібно не скасовувати, а навпаки – посилювати.

Особливо цинічно в цьому контексті звучить аргумент – навіщо ви підписували договори, якщо бачили такі умови? Потрібно було вимагати в Замовника змінювати умови перед підписанням договору. Для людей, які далекі від виробництва, які не знають, що таке податки, зарплати працівникам, розрахунки з постачальниками тощо, подібного аргументу достатньо, щоб вважати свою позицію єдиноправильною.

Також не потрібно забувати і про давню українську практику подвійних стандартів, коли перед законом всі рівні, але є і «рівніші». Для одних підприємств терміни постачання будуть переноситися стільки, скільки потрібно, а для інших – не будуть враховуватись як форс-мажор навіть знищення ракетним обстрілом виробничого цеху. Хтось отримає мільярди попередньої оплати з поставкою в наступному році, а для інших буде оплата, по факту постачання. І це реалії життя, реалії роботи однієї закупівельної Агенції.

Пропозиції щодо посилення санкцій виглядають привабливо для суспільства і додають лише політичних та публічних балів для патентованих борців з корупцією і відвертих популістів. Але наслідки від їхній

закликів та дій можуть мати зворотний ефект. Як показує досвід, компанії, що мають намір шахраювати, готові підписувати контракти навіть із найжорсткішими штрафами. Таких прикладів з 2022 року мільярдів на 2 доларів. Водночас реальні виробники, які стикаються з додатковими фінансовими ризиками, можуть відмовитися від роботи з державними замовниками. Замість того, щоб створювати умови для розвитку виробництва та підтримувати українські підприємства, надмірне посилення санкцій може відлякати чесних постачальників і підірвати обороноздатність країни.

Рішення проблеми не лежить у площині подальшого ускладнення умов для бізнесу. Потрібно встановити чіткі правила гри, які будуть однаковими для всіх. Умови контрактів мають бути прозорими, а контроль за їх виконанням – ефективним. Тільки так Україна зможе захистити своїх виробників, забезпечити армію якісною продукцією та уникнути корупційних ризиків.

Закликати до більш жорстких штрафів – це просте, але неефективне рішення. Справжній виклик – створити умови, які б унеможливили корупцію і водночас підтримували бізнес, що працює для обороноздатності країни (<https://censor.net/ua/blogs/3530355/rada-uhvalila-zakonopro-kt-6013-yakiyi-zm-nyu-pravila-regulyuvannya-p-dpri-mnitsko-d-yalnost>). – 2015. – 15.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Продовження воєнного стану та мобілізації до 9 травня, внесок замість санкцій за невиконання нормативу працевлаштування осіб з інвалідністю, можливість направлення підрозділів ЗСУ до інших держав – детально про усі 5 законів, прийнятих Верховною Радою 15 січня

Продовження воєнного стану та мобілізації до 9 травня, внесок замість санкцій за невиконання нормативу працевлаштування

осіб з інвалідністю, можливість направлення підрозділів ЗСУ до інших держав – детально про усі 5 законів, прийнятих Верховною Радою 15 січня

1. Щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на працю – в цілому (5344-д).

Цим євроінтеграційним законом запровадили внесок замість адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу працевлаштування осіб з інвалідністю; встановили цей внесок у меншому розмірі, порівняно із розміром адміністративно-господарських санкцій, але обов'язок із його сплати встановили для усіх категорій роботодавців як приватного, так і публічного сектору; розширили категорії підприємств, які можуть користуватися фінансовою підтримкою для забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю шляхом створення підприємств трудової інтеграції та підприємств захищеного працевлаштування; передбачили обов'язкове надання особам з інвалідністю соціальних послуг (соціального супроводу на робочому місці, персонального асистента та інші), які є складовою процесу працевлаштування таких осіб.

2. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні – в цілому (12404).

Продовжили воєнний стан в Україні до 9 травня 2025 року.

3. Про продовження строку проведення загальної мобілізації – в цілому (12405).

Продовжили загальну мобілізацію в Україні до 9 травня 2025 року.

4. Щодо окремих питань направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав у період дії воєнного стану – в цілому (12378).

Передбачили, що у період дії воєнного стану підрозділи ЗСУ можуть направлятися до інших держав та перебувати там з метою відсічі і стримування збройної агресії проти України, захисту її суверенітету та територіальної цілісності.

5. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні – в цілому (12030).

Встановили, що особи, які стали об'єктом дискримінації чи стигматизації, та особи, права

і свободи яких у сфері психічного здоров'я порушені, мають право на безоплатну правничу допомогу; склад Національної комісії з питань психічного здоров'я формується на засадах рівного представництва членів, делегованих центральними органами виконавчої влади, та членів від саморегулювальних організацій у сфері психічного здоров'я, громадських об'єднань надавачів послуг у сфері психічного здоров'я та фахівців у сфері психічного здоров'я; фінансування діяльності Комісії здійснюється за рахунок коштів державного бюджету окремим рядком та з інших джерел, не заборонених законодавством; саморегулювальні організації у сфері психічного здоров'я визначають правила і стандарти підприємницької та професійної діяльності; впроваджують норми професійної етики у практичну діяльність членів організацій; беруть участь у сертифікації фахівців у сфері психічного здоров'я; атестація та сертифікація психотерапевтів передбачає опанування певного науково обґрунтованого психотерапевтичного методу згідно із стандартами та програмами міжнародних організацій і спільнот або програмами, акредитованими такими організаціями (<https://censor.net/ua/blogs/3530370/prodovjennya-voyennogo-stanu-ta-mobilizatsiyi-do-9-travnya-vnesok-zamist-sanktsiyi-za-nevykonannya-normatyvu>). – 2025. – 15.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Дмитро Олексієнко, віцепрезидент ICC Ukraine

Системні проблеми Державної податкової служби України: виклики для нового керівництва

Призначення 31 грудня 2024 року нового керівника Державної податкової служби України (ДПС) відбулось у період, коли відомство опинилося перед низкою серйозних викликів. Проблеми, що накопичувалися роками, хронічна неефективність податкового адміністрування та критично низький рівень довіри з боку бізнесу створюють ситуацію,

яка вимагає системних та рішучих кроків з реформування служби.

Тривалий час Державна податкова служба перебувала під контролем голови парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Данила Гетманцева. Його вплив підтверджувався не лише численними свідченнями платників податків, але й публічними діями самого Гетманцева, який часто особисто втручався в роботу служби, зокрема ініціював звільнення керівників обласних податківців. Додатковим свідченням цього впливу було призначення колишнього помічника Гетманцева Євгенія Сокура у травні 2022 року на посаду заступника голови ДПС.

Новопризначений голова ДПС Руслан Кравченко – перший з травня 2021 року керівник податкової, який працюватиме не в статусі «виконувача обов'язків». Важливо відзначити, що призначення Кравченка відбулося без проведення конкурсу, що суттєво відрізняється від практики призначення керівників інших економічних та антикорупційних органів. Зокрема, керівників Державної митної служби та Бюро економічної безпеки планують обрати в цьому році за результатами прозорих конкурсів за участю міжнародних експертів. Новий очільник ДПС не має профільного досвіду роботи в податковій сфері – майже всю кар'єру він працював на посадах в органах прокуратури, а у 2023-2024 рр. очолював Київську ОВА.

Критичні проблеми ДПС у взаємодії з бізнесом та адмініструванні податків

Масштаби проблем, які доведеться вирішувати новому керівництву ДПС, вражають. За даними дослідження Світового банку, проведеного у 2024 році, український бізнес витрачає в середньому 74,4 людино-дня та понад 100 тисяч гривень щорічно лише на виконання податкових процедур. Для великих підприємств з оборотом понад 80 млн грн ці витрати сягають 400 людино-днів та майже 900 тисяч гривень на рік, що свідчить про надмірну зарегульованість та бюрократизацію.

Серйозне занепокоєння викликає якість роботи податкової служби. За даними

опитування, 46,1% підприємців стикалися з браком якісних консультацій з боку працівників ДПС. Майже третина респондентів негативно оцінює ефективність роботи податкових інспекторів. При цьому лише 41,8% опитаних позитивно оцінили загальну ефективність роботи податківців, 31% – негативно, а 24,6% не визначилися або відмовилися відповідати.

Серйозні нарікання також викликає якість електронних сервісів ДПС. Хоча близько 75% підприємств подають податкову звітність в електронному вигляді через Електронний кабінет платника податків, користувачі скаржаться на його незручність та технічні збої. Понад 20% респондентів поскаржилися на якість і своєчасність електронних повідомлень ДПС, 17,1% зазначили, що електронний кабінет не зберігає заповнені форми, а 15,2% мали проблеми з отриманням довідок онлайн.

Дослідження також виявило значні проблеми з дотриманням податкового законодавства. За оцінками респондентів, подібні підприємства, відображають у податковій звітності лише 61,1% фактичного річного доходу та 52,2% заробітної плати. Це свідчить про високий рівень тіньової економіки та необхідність системних заходів щодо детінізації.

Особливо гострою проблемою залишається система блокування податкових накладних. Масові проблеми у платників ПДВ розпочалися з 2022 року після внесення змін до системи моніторингу відповідності податкових накладних критеріям оцінки ступеня ризиків (СМКОР). За даними Ради бізнес-омбудсмена, у 2024 році найбільша кількість скарг на роботу ДПС стосувалася саме невиконання податковою рішень судів щодо розблокування накладних з ПДВ. Показово, що переважна більшість судових справ вирішується на користь платників податків, що створює додаткове навантаження як на бізнес, так і на державний бюджет.

Виклики податкової реформи та міжнародні зобов'язання

Наприкінці 2024 року ситуація ускладнилася через ухвалення закону про підвищення податків. Збільшення військового збору з 1,5% до 5%, запровадження військового збору для

ФОПів у розмірі 10% від мінімальної зарплати, підвищення ставок податку на прибуток для банків та небанківських фінансових установ відбулося на фоні сумнівних пояснень уряду та парламенту щодо нестачі коштів. Насправді, за даними Державного казначейства, на початок 2025 року залишки на рахунках держави сягнули рекордних показників – понад 100 млрд грн на єдиному казначейському рахунку та 163 млрд грн на валютних рахунках.

Згідно з прогнозами Міжнародного валютного фонду, податкові надходження в Україні у 2025 році складуть 35,6% ВВП, що є високим показником навіть для розвинутих країн. Для країн що розвиваються цей показник становить в середньому близько 20%. Обсяги вже наданої та обіцяної допомоги з боку міжнародних партнерів для України будуть достатніми для виконання бюджету 2025 року навіть без підвищення податків, що ставить під великий сумнів поточну податкову політику уряду.

МВФ у своєму шостому перегляді програми «Механізм розширеного фінансування», прийнятому 20 грудня 2024 року, визначає кілька ключових зобов'язань щодо податкової системи. Зокрема, необхідно внести зміни до спрощеної систему оподаткування для обмеження зловживань, запровадити звітність для операторів цифрових платформ відповідно до вимог ЄС та посилити захист податкової інформації. Але чітка дорожня карта реформ наразі відсутня.

Успіх реформ Державної податкової служби значною мірою залежатиме від здатності нового очільника ДПС забезпечити баланс між наповненням бюджету та створенням сприятливих умов для розвитку бізнесу.

Необхідно налагодити конструктивний діалог з громадськістю, бізнес асоціаціями, платниками податків, який був відсутній за минулого керівництва податкової. Якісний зворотній зв'язок податкової з бізнесом є необхідною передумовою будь якої успішної реформи.

Для успішного реформування податкової служби необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках. Перш за все, потрібна

комплексна реформа системи адміністрування ПДВ з впровадженням прозорих критеріїв оцінки ризиків та усуненням можливостей для корупційних зловживань. Не менш важливою є діджиталізація податкових сервісів та модернізація електронного кабінету платника податків.

Особливу увагу варто приділити реформі кадрової політики та підвищенню професійного рівня працівників ДПС. За даними опитування, українські підприємства витрачають в середньому значно більше часу на взаємодію з податковими органами порівняно з країнами ЄС. Необхідно також суттєво покращити взаємодію з платниками податків через створення ефективної системи консультацій та спрощення податкових процедур.

Важливим аспектом реформи має стати впровадження ризик-орієнтованого підходу до податкового контролю. Згідно з даними опитування, частка підприємств, які зазнали податкових перевірок, суттєво не змінилась у період між 2021 та 2023 роками – близько 14% підприємств. При цьому великі підприємства перевіряються значно частіше: 40,1% компаній, які мають понад 50 працівників, повідомили про податкові перевірки.

При цьому необхідно уникати подальшого необґрунтованого підвищення податкового навантаження, натомість зосередившись на покращенні адміністрування податків та детінізації економіки. Лише системний підхід до реформування ДПС дозволить створити ефективну податкову службу, яка забезпечуватиме справедливий баланс між інтересами держави та бізнесу (<https://censor.net/ua/blogs/3530394/priznachennya-31-grudnya-2024-roku-novogo-ker-vnika-derjavno-podatkovu-službi-ukra-ni>). – 2025. – 15.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Володимир Сущенко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Презумпція невинуватості, тасмниця досудового слідства, державна зрада чи

суспільний інтерес: що в нас у пріоритеті в часи війни

Сьогодні у своїй ФБ-стрічці отримав повідомлення ДБР про вручення підозри у «державній зраді» одному з чинних суддів Київського міського господарського суду і прочитав коментар свого ФБ-друга і колеги за професією, відомого правозахисника Володимира Яворського до цієї інформації такого змісту: «Дуже дивне рішення. Якщо хтось знає деталі, то дайте знати. Цікавлять саме факти щодо обвинувачення в державній зраді».

Як правило, мені не цікаві повідомлення «про оголошення підозри», оскільки вважаю недоречними і недоцільними з огляду на повагу до припису статті 62 Конституції України про те, що: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину доки її вину не буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» – це по-перше.

По-друге, вважаю, що всі наші органи досудового слідства часто-густо не дотримуються рекомендацій криміналістичної тактики і приписів КПК щодо «таємниці досудового слідства» і з незрозумілою для мене метою регулярно «зливають» у ЗМІ інформацію про початок того чи іншого «резонансного провадження» та/або оголошення підозри певній «знаковій» особі й обрання їй запобіжного заходу у формі «досудового арешту» або «багатомільйонної застави».

По-третє, такі повідомлення нічого корисного і позитивного не додають до оцінювання функціонування всієї системи антикримінальної юстиції та правової системи держави в цілому, оскільки остаточні результати їх протидії злочинності у конкретних антикримінальних провадженнях практично вже нікого цікавлять та й про ці результати мало що повідомляється у ЗМІ.

Виникає логічне запитання: яка позитивна мета таких дій органів забезпечення правопорядку і ЗМІ? Варіанти відповіді на нього у мене лише три: а) звітуватися перед суспільством за начебто «дуже круті» результати своєї діяльності; б) підвищити «градус» невдоволення у суспільстві діями

можливих «злочинців» і викликати бажання покарання/помсти; в) налякати або попередити можливих співучасників та свідків, які ще не відомі органам досудового слідства, що до них ще можуть «прийти» за «доказами» і тому – будьте готові. Можливі й інші варіанти відповідей, про які доцільніше спитати у тих, хто таку інформацію розповсюджує.

Тим не менше, коментар Володимира Яворського, до професіоналізму якого ставлюся з глибокою повагою, мене зацікавив і я вирішив переглянути інтернет-ресурси щодо того повідомлення ДБР. І що ж я побачив в інтернеті?

Виявилось, що цю інформацію про оголошення підозри продублювали:

1. Сторінка Офісу Генерального прокурора у значно меншому інформаційному обсязі, ніж повідомлення ДБР, без повідомлення прізвищ, але з вказівкою на декількох посадовців: «діючому судді Господарського суду міста Києва, президенту-втікачу та прем'єр-міністру його часів» та з вагомою приміткою, в якій викладено зміст ст.62 Конституції України, яку я цитую вище. Переконаний, що не важко здогадатися (відшукати в інтернеті) про які конкретно прізвища йдеться.

2. Всі провідні ЗМІ та їх інтернет-сторінки також продублювали те повідомлення, але вже з певними додатковими деталями і нюансами: прізвищами декількох осіб А. Івченко, В.Януковича, М.Азарова, Ю.Тимошенко, П.Лазаренко (частині яких підозри у цій справі ще не оголошені, як я зрозумів?), а також з певними подробицями самої «справи», сумою «завданих державі збитків», можливими максимальними строками покарання винним.

3. Статтею-поясненнями основного «фігуранта газової справи» – судді Анатолія Івченка щодо змісту врученої йому підозри і судового перебігу господарського спору 13-річної давнини, яка опублікована у «Судово-юридичній газеті» у той самий день (18 січня 2025 року) що й публікації ДБР та інших ЗМІ.

Мене, як правника, зацікавили у цій «справі» два питання:

1. Що робили органи досудового слідства, виконавча влада, суди, два президенти держави

та їх канцелярії 12-13 років тому і протягом всіх цих минулих років, якщо не змогли виявити «злочинні діяння» цього судді, та ще 11 суддів всіх судових інстанцій (як стверджує у своїй публікації підозрюваний Анатолій Івченко), які переглядали його судові рішення, підтвердили їх законність? А які наслідки для тих суддів, які переглядали судові рішення, повинні настати у зв'язку з підозрою у «державній зраді» судді першої інстанції та інших державних топ-посадовців...? Не розумію і не знаю відповіді на ці запитання, спираючись на інформацію у ЗМІ. Можливо, хто-небудь з читачів блогу знає такі відповіді...

2. Попередня кримінально-правова кваліфікація діяння судді за статтею 111 Кримінального кодексу України – «державна зрада» за ті діяння, які і якщо вони були вчинені у 2012 році.

Диспозиція статті 111 ККУ така: «Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України».

Виникають логічні запитання:

1. Чи міститься у судовому рішенні, яке було ухвалено у 2012 році підозрюваним у «державній зраді» суддею хоча би одне діяння, що знаходяться у вичерпному переліку злочинних діянь особи після «двокрапки»?

2. Чи була Російська Федерація у 2012 році визнана Україною державою-агресором та в яких політичних, економічних, людських, воєнних відносинах знаходились ці держави поміж собою у тому ж році?

У мене відповідей на ці запитання також немає. Можливо, вони є у когось з читачів блогу?

Гортаючи інтернет-сторінки з метою дізнатися якісь додаткові подробиці цієї «справи», випадково натрапив на ще одну інформацію на сторінці «НЕНЬКА», про

існування якої я взагалі нічого не знав. На цій сторінці міститься інформація про ще одну «державну зраду», але вже з боку чинних суддів Верховного Суду: Владислава Шиповича, Олени Білоконь, Євгена Синельникова та Наталії Сакари. Їхні «державні зради», як написано у цьому виданні, пов'язані з: оформленням нерухомості на родичів, навчанням дітей за кордоном та можливими зв'язками із окупаційною владою!

У вересні минулого 2024 року мені довелось взяти участь у Круглому столі, який був організований ГО «JUST GROUP» за сприяння Офісу Генерального прокурора та інших партнерів та участі представників органів досудового слідства і ЗМІ, на якому фахово обговорювалася проблема (не) дотримання «презумпції невинуватості» і «таємниці досудового слідства» органами правопорядку і ЗМІ. Учасники дискусії дійшли однозначного висновку, що: по-перше, органи антикримінальної юстиції часто по-різному, іноді – діаметрально протилежно розуміють сутність цієї проблеми у контексті задоволення суспільного інтересу до протидії злочинності; по-друге така проблема існує і вона потребує свого нагального та оптимального розв'язання.

Побіжний аналіз наведених публікацій, який не може претендувати на достовірність з відомих причин і підстав – у мене немає жодного доступу до офіційної інформації, все ж таки дозволяє сформулювати певні запитання-припущення, а саме – чого ми хочемо досягти у державі такими публікаціями і такими «справами»:

Безмежної свободи слова та інформації, яка продовжує розшаровувати суспільство на «патріотів і зрадників», чи все ж таки об'єднувати здорові сили воюючого народу у протистоянні з ворогом?

Підвищення рівня довіри суспільства до судів і суддів та підтримання їх намірів до самоочищення як самостійної гілки державної влади, яка здатна здійснювати правосуддя, і наповнення її новими достойними кадрами, чи продовження її паплюження, залякування та зовнішнього впливу усіма можливими методами і способами?

Що робити з подальшим укріпленням єдності і здорового глузду у діяльності всіх інститутів триєдиної державної влади – законодавчої, виконавчої, судової – під проводом Президента України – верховним головнокомандувачем під час триваючої війни і гарантом конституційних прав і свобод людини? (https://lb.ua/blog/volodymyr_suschenko/656130_prezumptsiya_nevinuvatosti_taiemnitsya.html). – 2025. – 20.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Санкції за порушення оборонних контрактів, 1 читання закону про заборону приватизації шляхом викупу – детально про 2 закони, розглянуті Верховною Радою 16 січня

Санкції за порушення оборонних контрактів, 1 читання закону про заборону приватизації шляхом викупу – детально про 2 закони, розглянуті Верховною Радою 16 січня

1. Щодо актуалізації та удосконалення деяких положень Бюджетного кодексу України – в цілому (12245).

Уточнили відповідальність постачальників за порушення зобов'язань за оборонними закупівлями, встановивши такі санкції: за порушення зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів (робіт, послуг) – штраф 20%; за порушення строків – пеня у розмірі 0,1% вартості прострочених товарів (робіт, послуг) за кожний день прострочення, а за прострочення понад 30 днів – додатково штраф у 7% такої вартості. Також передбачили, що джерелами публічних інвестицій є, зокрема, кредити державі від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій, державного фонду регіонального розвитку тощо.

2. Щодо особливостей приватизації об'єктів державної та комунальної власності, переданих в оренду – 1 читання (12230).

Запропонували виключити положення, які дозволяють чинному орендарю здійснити

приватизацію об'єктів державної або комунальної власності шляхом викупу, у той же час надати йому переважне право на придбання майна на аукціоні за ціною, що є найбільшою із запропонованих учасниками такого аукціону. Також запропонували установити, що з моменту набрання чинності цим Законом рішення про надання згоди на здійснення невід'ємних поліпшень державного та комунального майна не приймаються (згода не надається). Запропонували також передбачити, що орендарі, щодо яких органом приватизації було прийнято рішення про приватизацію об'єкта шляхом викупу або які в установленому порядку отримали згоду на здійснення невід'ємних поліпшень до набрання чинності цим Законом, мають переважне право на придбання орендованого об'єкта за ціною, яка була запропонована під час проведення аукціону переможцем такого аукціону (<https://censor.net/ua/blogs/3530611/sanktsiyiza-porushennya-oboronnyh-kontraktiv-1-chytannya-zakonu-pro-zaboronu-privatyzatsiyi-shlyahom>). – 2025. – 16.01).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Гюндуз Мамедов, кандидат юридичних наук, заступник Генпрокурора України у 2019-2022 рр.

Чому Україні потрібно "дзеркалити" санкції ЄС і США

Нещодавно Президент України підписав законопроект, який передбачає запровадження правової відповідальності за спроби обходити санкції. Цю подію важко переоцінити, адже питання необхідності такої законодавчої бази неодноразово порушувалося з 2016 року. Раніше через відсутність відповідного законодавства в Україні було практично неможливо розслідувати випадки порушення санкцій. Працюючи у прокуратурі, ми неодноразово передавали інформацію про такі факти колегам із інших країн. Тільки останніми роками було зафіксовано безліч подібних інцидентів, але ефективного інструменту для внутрішнього

розслідування не існувало. Наприклад, кейс, коли Нідерланди оштрафували компанію Dieseko Group BV за порушення санкцій, а саме – участь у будівництві Кримського мосту – компанія отримала штраф у розмірі ~1,8 млн євро за те, що у 2015-2016 роках продавала установки та складники для будівництва Кримського мосту, а також відправляла фахівців для надання технічної допомоги. За цим вироком стояла, зокрема, величезна робота Прокуратури АР Крим та м. Севастополь. Однак через відсутність законодавчої бази в Україні у 2019 році відповідні матеріали направили до компетентних органів Нідерландів.

Деякі подробиці законопроекту вже опубліковані в «Економічній правді», але він потребує глибокого аналізу. Водночас важливо звернути увагу на кілька ключових аспектів, без яких він може втратити ефективність.

Насамперед важливо розуміти, що санкції – це міра впливу, яка застосовується у відповідь на порушення норм чи правил міжнародного, національного чи корпоративного права. У контексті міжнародного права санкції зазвичай означають заходи, що вживаються проти держави, організації чи індивідуумів з метою спонукати їх до дотримання міжнародних норм або виправлення поведінки, що порушує ці норми. Тому, наприклад, коли йдеться про наших громадян, то, на мою думку, внесення їх до санкційних списків є нелогічним і не забезпечить належного правового результату. Випадки, коли громадяни України порушують законодавство, мають бути розглянуті відповідно до кримінального чи адміністративного законодавства.

Однак якщо з українськими санкціями все більш-менш зрозуміло, то як бути з санкціями наших міжнародних партнерів в інтересах України?

В цілому нам потрібно провести повну гармонізацію санкційного законодавства із міжнародними стандартами та забезпечення координації з міжнародними партнерами. Наше санкційне законодавство має відповідати принципам і політикам держав Європейського Союзу та США, які запроваджують санкції в інтересах України. Саме така гармонізація

дасть можливість «дзеркалити» їхні санкції, тобто по факту притягувати до відповідальності за порушення санкцій, введених ЄС, США й іншими нашими партнерами.

Зупинимося детальніше на «дзеркальності» санкцій. Йдеться про те, що Україна повинна мати можливість застосовувати санкції, аналогічні тим, що вводяться ЄС та США в наших інтересах. Це важливо з кількох причин. По-перше, це дозволяє підвищити ефективність заходів завдяки узгодженості дій із міжнародними партнерами. По-друге, така практика сприяє залученню України до глобальної санкційної політики, а також полегшує процедури екстрадиції підозрюваних у порушенні цих санкцій. Цей підхід дозволить зробити санкції реальним інструментом впливу, а не лише декларативною політикою.

Потенційне прийняття цього законопроекту – важливий крок уперед. Проте його ефективність залежатиме від створення системи моніторингу, прозорого правозастосування, повної гармонізації із міжнародними нормами, підготовки судової системи та дієвої дипломатичної підтримки. Лише так ми зможемо перетворити санкції на реальний інструмент захисту національних інтересів і боротьби з російською агресією (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/mamedov/6788df634f984/>). – 2025. – 16.01).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Григорій Громко, учитель-методист Нечаївської ЗОШ І–ІІІ ступенів ім. Ю. І. Яновського Кіровоградської області.

Тисячу перший раз про оцінювання в НУШ

Розумію, що буду «битий», що, можливо, отримаю сотні розгніваних коментарів типу «перестаньте знущатись над вчителями», «йдіть працювати до школи», «досить експериментів над дітьми», але хочу написати ще раз про оцінювання в НУШ та про «злощасний» наказ 1093.

Головне – це приклад того, як нормальну ідею можна знівелювати через відсутність

розуміння та комунікації між чиновниками та освітянами.

Насправді все не так страшно і погано, адже наказ 1093, незважаючи на деякі недоречності в його тексті, нічого нового не пропонує: читаємо статтю 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту», який набув чинності ще у 2020 році:

1. Кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти.

2. Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання.

3. Формувальне, поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів на предмет їх відповідності вимогам навчальної програми, вибір форм, змісту та способу оцінювання здійснюють педагогічні працівники закладу освіти.

Хтось проти таких формулювань? Принаймні останні чотири роки обурених цим голосів не було.

Перш ніж більш детально поговорити про оцінювання, маємо дати для себе конкретну відповідь на те, що є важливішим – власне процес навчання учнів чи результат цього процесу? Так, звичайно, якісний результат неможливий без дієвого процесу, але процес без результату – це час, витрачений без користі.

Школа для того, щоб просто вчитися, чи для того, щоб щось отримати, надбати, розвинути?

На багатьох освітян НУШ вже діє, як червона ганчірка на бика, але в Новій українській школі ми маємо відійти від «совдепівських» методів, коли оцінки використовували в якості «батога і пряника» під час «дресирування» учнів.

Світова педагогічна практика, і українська у тому числі, вже досить давно дійшла висновку, що насправді існує два види оцінювання: поточне формувальне і підсумкове. «Апологетам» особливого місця формувального оцінювання – будь-яке поточне оцінювання є формувальним,

якщо його результати впливають на формування освітнього процесу.

Формувальне оцінювання – це оцінювання не результатів навчання, а оперативне виявлення наявних проблем з опануванням навчального матеріалу, формуванням специфічних навичок і умінь з метою їх усунення під час подальшого навчання.

Як відбувається формувальне оцінювання? Шляхом спостереження та аналізу діяльності учня на уроці. Фіксація результатів формувального оцінювання і є поточні оцінки.

Чи мають бути поточні оцінки? У більшості випадків – так, адже це така собі «шкала-лінійка», яка показує не поточний рівень відповідності результатів навчання Держстандарту, а ступінь усвідомленої активності учня у навчальному процесі – орієнтир для самого учня, для його батьків, і для вчителя, оскільки результати поточного формувального оцінювання є індикатором ефективності обраних вчителем педагогічних методик і технологій.

Оскільки нічого контраверсійного у вищесказаному немає, тож перейдемо до підсумкового оцінювання.

Підсумкове оцінювання – встановлення відповідності досягнутих результатів навчання учня вимогам державних освітніх стандартів. Воно контрастує з формувальним оцінюванням, яке фіксує ступінь розвитку учнів у певний момент часу, щоб інформувати вчителів про поступ у їх, учнів, навчанні.

Отже, формувальне оцінювання – це оцінка процесу, підсумкове оцінювання – оцінка результату, і саме це є ключовим у розумінні.

Результат є наслідком процесу, у реаліях навчального процесу він є наслідком процесу формування навчальних компетентностей по кожній освітній галузі протягом певного періоду навчання.

Результати навчання – це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які учень здатен продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти.

Зрозуміло, що результати навчання можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й

оцінити, вони визначені у Держстандартах і є основою для створення модельних і навчальних програм.

Саме тут варто конкретизувати, що ми надалі розумітимемо під поняттям «компетентність».

Компетентність – це всього лише вміння використовувати набуті знання та навички. Вони поєднують наявні базові знання, фактичні навички та вміння їх практично застосовувати з урахуванням ціннісних орієнтирів, а школа має формувати не тільки все, а й потребу у застосуванні всього вищенаведеного.

На уроках ми не формуємо «групи результатів» (вже мав змогу таке читати неодноразово) – ми вчимо працювати з інформацією, формуємо знання, розвиваємо уміння використовувати знання та навички для розв'язування практичних задач і проблем

Результати (групи результатів) – це підсумок освітнього процесу, який не є одномоментним і має достатню тривалість.

Висновок: ми не можемо оцінювати «групи результатів» на кожному уроці, адже для їх формування потрібен більш або менш тривалий навчальний період, протягом якого будуть формуватися відповідні знання, ціннісні та інші складові компетентностей.

Дехто починає вже щось підозрювати: «ми повертаємось до тематичного оцінювання? Але ж у Держстандарті немає тем!» Так, у Держстандарті навчальних тем немає, але на підставі Держстандарту укладено модельні програми, які мають поділ пропонованого змісту навчального матеріалу на окремі теми, а деякі з них у «Результатах навчання» мають деталізацію щодо відповідності цих результатів групам, визначеним у Держстандарті.

Коли проводити підсумкові оцінювання? Це залежить від стратегії і тактики побудови освітнього процесу кожним окремим учителем. Можливі різні ситуації:

- у кінці семестру за всіма групами результатів;
- у кінці окремої теми (тематичне оцінювання за групами результатів);

- після вивчення кількох тем;

- під час вивчення теми / розділу, причому в останніх трьох випадках можуть оцінюватись окремі групи результатів.

Головне, що маємо розуміти під час визначення термінів підсумкових оцінювань – для формування результату відбувається протягом певного терміну навчання, тобто не можна оцінювати «групи результатів» на першому-другому уроках нової теми.

Чи обов'язково проводити окремі письмові (або в іншій формі) роботи для підсумкового оцінювання? Бажано, але це не є абсолютною догмою: для деяких шкільних предметів підсумкове оцінювання може бути проведено за результатами «Щоденника спостережень» учителя, інший випадок – підсумкове оцінювання виконаного учнем навчального проєкту. І не забуваємо, що підсумкові оцінки мають фіксуватися за відповідними групами результатів.

Часте запитання: що робити, якщо учень пропустив урок, під час якого проводилось підсумкове оцінювання? Чи можна скористатись для підсумкового оцінювання поточними оцінками? Поточне та підсумкове оцінювання є різними за своєю природою (див. вище), саме тому не можна використовувати поточні оцінки для підсумкового оцінювання.

Учитель може запропонувати учню виконати підсумкову роботу в інший час, під час наступного уроку (підсумкова оцінювання може бути фрагментом уроку), у формі домашнього завдання (при можливості), головна вимога – до кінця семестру учень має отримати хоча б одну оцінку по кожній групі результатів, у крайньому випадку можна скористатись і «Щоденником спостережень» (при його наявності).

Чи може бути підсумкова оцінка вище / нижче поточних? Так, звичайно, хоча на вебінарах МОН та ОШО вам не сказали, але підсумкове оцінювання фактично є «іспитом», таким собі періодичним екзаменом. Разом з тим, велика різниця між поточними і підсумковими оцінками може викликати підозру щодо об'єктивності оцінювання вчителем.

Як проводити підсумкові оцінювання з фізичної культури? Має бути розуміння, що результати навчання, визначені у Держстандарті, не є конкретними нормативами, які кількісно визначають ступінь фізичної підготовки учнів, вони передбачають, що учень, для прикладу, самостійно добирають фізичні вправи для

регулювання свого емоційного стану, беруть участь у різних видах фізкультурно-оздоровчої діяльності та власним прикладом пропагують здоровий спосіб життя, дотримуються правил безпеки у процесі рухової діяльності, передбачають можливі негативні наслідки від недотримання цих правил – тобто саме у цьому випадку важливим є результати спостережень та рефлексій під час проведення уроків.

Ви побачили у цьому дописі щось, що суттєво відрізняється від змісту наказу 1093? Так, це саме він, той самий наказ, але з трактуванням відповідно до щоденної практичної діяльності вчителів.

Ніхто не критикує загальні критерії (додаток 1 до наказу 1093) – це всього лише відповідність результатів оцінкам дванадцятибальної системи (1–12).

Найбільше нарікань на невідповідність кількості груп результатів у Держстандарті, галузевих критеріях та Свідоцтві досягнень:

У Держстандарті громадянська та історична освітня галузь має 6 груп результатів, у додатку до наказу 1093 та Свідоцтві – 3 групи;

У Держстандарті та галузевих критеріях з іноземної мови – 3 групи результатів, у Свідоцтві, як не дивно, – 4 групи;

природнича та математична освітні галузі у Держстандарті мають по 4 групи результатів, у додатку до наказу 1093 та Свідоцтві – 3 групи.

Звичайно, що укладачі наказу 1093 хотіли зробити краще для вчителів, об'єднавши деякі близькоспоріднені групи, але ж про це варто було б згадати у загальній частині Рекомендацій.

Є нарікання щодо формулювання груп результатів у соціальній та здоров'язбережувальній галузі – має бути «виявляє», «використовує», «усвідомлює», а не загальні терміни.

Будь-які рекомендації мають бути написані так, щоб вони давали відповіді на всі можливі запитання, а не викликали десятки нових.

Всіх вищеназваних проблем, у тому числі і з комунікацією, можна було б уникнути, якщо повернутися до практики громадського обговорення нормативних документів МОН.

І насамкінець: по закінченню війни варто повернутися до ДПА та щорічних іспитів у кожному класі, починаючи з четвертого, за

завданнями, підготовленими не вчителями, а УЦЯО: ми маємо знати більш об'єктивну ситуацію у нашій освіті (<https://osvita.ua/blogs/93807/>). – 2025. – 03.01).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Дятленко, експерт з питань освіти у Центральному офісі реформ.

Пшик року, падіння року та надія року: рейтинг подій

Як прийнято в новоріччя, зроблю і я рейтинг подій року в царині освіти для територіальних громад, та ще й додам свій прогноз щодо їх розвитку в році наступному. Розпочну з номінації «Пшик року».

Пшик року

Пшик року – Новий закон «Про дошкільну освіту».

На цей закон покладали великі надії. Десь під нього в МОН навіть запровадили посаду аж цілого профільного заступника міністра та створили директорат (раніше це був відділ з трьох осіб). Знаю, що при розробленні проєкту закону розглядали багато інновацій, і я б сказав, навіть революційних. Але ...

Законом передбачено окремі норми, спрямовані на покращення організації освітньої діяльності в сфері дошкільної освіти:

для працівників галузі (зменшення педагогічного навантаження; можливості збільшення розміру оплати праці; збільшення тривалості основної відпустки для певних категорій педагогічних працівників);

для вихованців та їх батьків (розширено форми здобуття дошкільної освіти; розширено гарантії доступності, в тому числі для осіб з особливими освітніми потребами; визначено заходи з забезпечення безпеки).

Однак все це за рахунок органів місцевого самоврядування, від яких вимагається збільшення коштів та зусиль щодо утримання та організації діяльності із забезпечення здобуття дошкільної освіти.

Натомість не знайшли підтримки норми, спрямовані на фінансову допомогу органам

місцевого самоврядування із забезпечення дошкільної освіти (субвенція на з/п педпрацівників; субвенція на будівництво укриттів) чи спрощення її організації (підвезення вихованців; реорганізація / ліквідація в сільській місцевості).

А тут ще й на підставі ЗУ «Про державний бюджет України на 2025 рік» закон вводиться в дію на пів року раніше визначеного строку – з 1 січня 2025 року. Вводиться в дію без підготованих та затверджених, як прийнято в таких випадках, підзаконних нормативно-правових актів. До речі, як тільки дострокове введення стало реальним, профільна заступниця міністра звільнилася...

Мій прогноз. Наступний рік дошкільну освіту штормитиме добряче. Нормативні документи на рівні держави штампуватимуться валом (закон вимагає), їх якість, а головне, взаємодія між собою шкандибатиме на дві ноги через поспіх розроблення, що призводитиме до внесення змін вже до щойно прийнятих. Відтак це використовуватимуть навіть у політичних цілях, і не лише в освіті. Але найбільше дістанеться звично громадам, яких намагатимуться призначити крайніми за зволікання «позитивних змін».

Падіння року

На черзі переможець у другій моїй номінації в царині освіти для територіальних громад – «Падіння року».

Падіння року – це падіння соціального статусу педагогів:

найнижча середня заробітна плата серед галузей економіки;

маніпулятивна доплата (тільки вчителям) в 1 тисячу грн;

збільшення фактичних вимог до об'ємів виконуваної роботи вчителями через нові особливості організації освітнього процесу (НУШ, академічні ліцеї, експерименти з оцінюванням навчальних досягнень);

тиск на вчителів з боку батьків та учнів (аж до побиття);

стабільно найнижчі прохідні бали НМТ для зарахування на педагогічні спеціальності, а відтак і якість педагогів, які приходять до школи.

Ці чинники продовжують підживлювати падіння соціального статусу педагогів. І навіть підвищенням рівня оплати праці справу вже не виправити. Судіть самі: успішне проходження сертифікації дозволяє вчителю заробляти до 45% більше, ніж до цього при такому ж навантаженні. Водночас для проходження процедури сертифікації потрібно всього-то виконувати свою роботу належним чином, а декому ще й підготуватися. Як вам така плата за перспективу суттєво підвищити свою платню?

Якщо врахувати, що на щорічну сертифікацію є квоти по областях, то можна було б припустити, що ці квоти заповнюються як талончики до ЦНАПів чи на реєстрацію авто. А ніт! За тиждень цьогорічної реєстрації квоти не заповнені й на половину.

Тобто у виборі: працюю абияк – менше отримую і краще працюю – більше отримую перемагає перше твердження. Для мене це явний симптом.

Мій прогноз на 2025 рік : жодних суттєвих змін у цьому питанні не відбудеться. Формально кількість педагогів (навіть за предметами) вдаватиметься забезпечувати за рахунок ВПО та закритих шкіл, яких буде більше. Також використовуватимуть шпаринку, яка дозволяє залучати педагогічних працівників без педагогічної, але з іншою вищою освітою. Якість і старанність в роботі, при цьому, продовжать своє падіння.

І нарешті моя версія найоптимістичнішої номінації в освіті громад – «Надія року».

Надія року – нові академічні ліцеї

У кожній справі найважливішим є початок і закінчення. Реформа шкільної освіти досить успішно розпочалася з НУШ у початковій освіті. А от про її результативність судитимуть по старшій школі.

Тож надією року, що минув, в освіті я визначу нові академічні ліцеї, створені громадами як прототипи майбутньої профільної школи.

До цих пір, не зважаючи на всі проведені фестивальні заходи по всій областях, єдиного розуміння, яким має бути ліцей, на місцях немає. І тут роботи ще непочатий край.

Формування мережі ліцеїв, яке мало завершитися до 1 вересня 2024 року, відбулося

формально. Ба більше, прогноую, що ця мережа у 2027 році буде суттєво відрізнятися від теперішнього бачення в центрі і на місцях.

Застосований МОН за допомогою одного з міжнародних проєктів формальний підхід може бути лише базовим. А в кожній громаді і в кожному конкретному випадку ще мають враховуватися місцеві особливості, пов'язані з десятками чинників, починаючи від історії взаємин територій і завершуючи наявністю бази і, найголовніше – кадрів.

Величезну надію покладаю на передові громади, які вже створили свої ліцеї за новою моделлю та торують цей шлях. І, як показує їх досвід, шлях є перспективним.

Прогноую, що ідея профільних ліцеїв знайде своє продовження саме завдяки тим, хто впроваджує її тепер. Бо їх ефективність є переконливою (<https://osvita.ua/blogs/93808/>). – 2025. – 03.01).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Оксен Лісовий, міністр освіти і науки України.

Завдяки інноваціям освіта робить важливий крок уперед

Завдяки інноваціям освіта робить важливий крок уперед. Змінюються підходи, інструменти та засоби навчання. Відповідно – змінюється і сама якість навчання.

Водночас важливо, щоб інноваційні рішення не були точковими, зосередженими лише в освіті, але й охоплювали інші сфери, зокрема економіку та оборону. Для цього на державному рівні має застосовуватися комплексний підхід.

Стратегія цифрового розвитку інновацій WINWIN до 2030 року, яку ухвалив уряд, свідчить про дотримання цього підходу. Для забезпечення сталого розвитку й економічного прориву Стратегія визначає ключові галузі, які є основою розвитку інновацій:

відкриття ринків для новітніх технологій та інноваційних продуктів;

розбудова й підтримка сучасної інноваційної інфраструктури;

спрощення регуляцій у сфері інновацій; забезпечення доступу до фінансування для стартапів і бізнесу;

розвиток людського капіталу, навчання й перекваліфікація;

захист прав інтелектуальної власності; підтримка наукомістких й інклюзивних інновацій;

ефективний менеджмент державних установ у сфері інноваційної діяльності;

створення центрів досконалості (WINWIN CoE) для кожної з ключових галузей;

зміцнення міжнародної співпраці для доступу до нових ринків і трансферу технологій.

До пріоритетних галузей належать DefenseTech, MedTech, AI, EdTech, Agritech, GovTech, GreenTech, напівпровідникові технології, імерсивні технології, космічні технології, безпілотні технології та автономні системи, безпечний кіберпростір, Borderless Fluid Economy (<https://osvita.ua/blogs/93883/>). – 2025. – 14.01).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Інна Фрідкіна, учителька англійської мови, журналістка.

Мета МОН – закрити побільше шкіл і зекономити побільше коштів?

Навіть гадки не мала, що для висвітлення подій, які відбуваються сьогодні в освітянській галузі України, знадобиться ціла серія статей.

Однак МОН явно не узгоджує свої задуми з моїми і ледь не щодня видає на-гора такі «шедеври», що однієї публікації виявилось замало.

До того ж, швидкості, з якою ця установа породжує нові накази, розпорядження, постанови, директиви, рішення, правки, додатки і оголошення про чергові семінари, вебінари, конференції та курси, може позаздрити навіть друкарський станок.

Правда, у цих «шедеврах» не завжди присутні здоровий глузд, логіка й адекватні думки, а про конкретику годі й казати. Але для МОН це вже давно не суттєво, бо не його

працівникам те виконувати. І, тим паче, не міністру Оксену Лісовому та його заступникам, до яких приєдналась... Лілія Гриневич.

Та сама Гриневич, яка очолювала МОН уряду Гройсмана і яка, на мою думку, маючи за мету dokonати залишки державної освіти, заявила, що сучасне законодавство дозволяє бути ліцеєм чи не кожній школі в Україні. А це, виявляється, дуже великий недолік. Виявляється, ліцеїв, єдиних навчальних закладів, де в Україні можна отримати повну середню освіту, у нас забагато.

Ну кому ж, як не їй, це знати, бо з 2024 року экс-міністр працює на посаді проректора з науково-педагогічної роботи Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, де «розвиває педагогіку та трансформує шкільну освіту відповідно до стандартів НУШ».

Інтуїція підказує, що Гриневич таки опиниться в м'якому кріслі міністерстві. А поки – засвітилась серед виступаючих на Всеукраїнському учительському зібранні «Конференція–2024», де повідомила про необхідність скорочення кількості ліцеїв.

І тут Сташків, тодішній заступник міністра у справах середньої освіти, заявив, що вимоги до академічного ліцею необхідно сформулювати чіткіше, бо того вимагають на місцях. Тобто він навіть не зрозумів, що сам відкрито визнав недоопрацювання тих вимог міністерством. Виходить, МОН напридумувало таке, що ніхто з освітян та влади на місцях не зрозумів (а я вважала, що лише до мене не дійшло!).

Тепер вкотре внесли зміни, списуючи на власне «нечітке формулювання», яке, начебто, призвело до нерозуміння на місцях, з чого і виникла завелика кількість ліцеїв. І це Міністерство освіти, яке наразі повинно все досконало обдумати! Так ні! Ледь не кожного дня вносяться якісь зміни та доповнення, за повною відсутністю стратегічного мислення. Та й тактичного теж.

У 2021 році вже планувалось створювати ліцеї лише тоді, коли в паралелі є чотири класи по 25 учнів в кожному, а громада нараховує понад 50 тисяч мешканців. За таким принципом, ліцеї могли би бути тільки у великих містах. По суті, обмежувався доступ дітей із сіл та

містечок до повної середньої освіти. ВРУ не підтримала даний законопроект.

Окрім того, замість вимоги чотирьох паралельних класів в ліцеї, до другого читання внесено зміни, що класів може бути два на паралель, та знято обмеження кількісного наповнення старших класів. Такі на сьогодні норми Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Однак пан Сташків вирішив, що «така вимога не дозволяє якісно реалізувати вибір освітніх траєкторій і не відповідає суті поняття «академічний ліцей», про що розповів на серпневій Конференції-2024. Тому знову внесли зміни до Закону про загальну середню освіту.

Відповідно до цих змін, у ліцеї, де діти зможуть отримати повну загальну середню освіту, має бути 4 десятих, 4 одинадцятих і 4 дванадцятих класи, не менше, як по 25 учнів у кожному. Якщо ж у громаді стільки не набереться, ліцею не буде. А дитина, за бажанням, зможе продовжити навчання в ліцеї іншої громади, куди добиратиметься кожного дня, або житиме на постійній основі в пансіонах при цьому ліцеї.

Формування ліцеїв починається в 2027 році і остаточно закінчиться в 2030. Тобто сьогоднішні семикласники, які вчаться за програмою НУШ, стануть першими, хто в 2027 підуть у десятий клас та матимуть можливість вчитись у такому навчальному закладі.

Сташків підкреслив, що ліцеї мають бути обов'язково відокремлені від початкових шкіл та гімназій, окрім винятків, які визначатиме уряд.

І, звичайно, «у МОН прагнуть затвердити положення про ліцей, щоб зафіксувати мінімальні вимоги щодо вибору предметів, безпечного та інклюзивного середовища, харчування, підвезення, проживання учнів у пансіонах».

Упевнена, то положення буде таке саме далеке від реальності, як далекі від неї обіцянки МОН. Вже маємо за приклад НУШ, оснащення якої практично цілком і повністю лягло на плечі учителів, батьків та місцевих органів влади.

Отже, існує цілком обґрунтована думка, що нормальних доріг не буде, достатньої кількості

шкільних автобусів не буде, достатньої кількості пансіонів (гуртожитків), які відповідали б певним вимогам, не буде. Я вже мовчу про харчування. А головне, ніхто не повідомляє, чи є на все кошти і хто має ці кошти надати.

Може, знов усе звалить на батьків, які раніше самотужки ремонтували класи, а тепер ще будуть ремонтувати пансіонати (гуртожитки) і по черзі готувати дітям сніданки, обіди та вечері і чергувати там?

І ніхто не каже, куди подінуть школярів, які муситимуть залишити приміщення, у якому вони навчались, тому що там знаходиться лицей. У містах то не є проблемою, а в сільських громадах з великою розгалуженістю сіл, буде справжня катастрофа.

Чи під лицей зводитимуть нову будівлю, що в наших реаліях виглядає, як повний маразм? А що буде з лицеями, котрі вже працюють за відповідним профілем, як от фізико-математичний або, скажімо, гуманітарний? Чи їх теж ліквідують, якщо там менше учнів, ніж гласять зміни до Закону?

Досі не виходить з пам'яті візит у 2018 році тодішньої міністерки Гриневич до однієї школи спального району столиці. Пані була страшенно обурена і вражена переповненими першими класами, у яких навчалось до 35 учнів, і що в тих класах немає різних куточків, спеціальних зонуваль та ранкового кола за стандартом НУШ. І директор отримав завдання думати, де взяти просторі класні кімнати.

Прошло років шість. Можливо, у тому навчальному закладі щось і змінилось. Але на той час я б запропонувала пані Гриневич самій подумати, де взяти ті просторі класи. Або віддати під НУШ будівлю Міносвіти. Там точно достатньо різних куточків та зон.

Однак сам цей факт (і не один) свідчить про те, що тоді нічого не було ні прораховано, ні підраховано, ні продумано. І НУШ вводилась, практично, на порожньому місці. Маю підозру, що з профільними лицеями ситуація повториться.

«Чітко» відомо лише одне: під гаслом «Усе найкраще – дітям!» горе-реформатори таки позакривають все, що не відповідатиме їхнім видумкам.

Безумовно, переважна більшість школярів після дев'ятого класу виїде за кордон, щоб отримати повну середню освіту там, або будуть освоювати професійні навички в коледжах (училищах, технікумах) в Україні. Хоча, оскільки наші новатори вже почали реформувати і там, дуже сумнівно, що від цих навчально-професійних закладів залишиться щось путнє.

Також немає впевненості, що хтось захоче відправляти своїх нащадків у пансіон в інше місто в такий тривожний час. Чи є гарантія, що в 2027 році у нас в країні все налагодиться і буде спокійно та стабільно?

Навіть не мрійте, що це ще не зараз, що до цього часу все може змінитись і ваших дітей то не торкнеться. Торкнеться, ще й як!

Уже скорочується кількість лицеїв, за яку проголосували депутати міських та сільських рад. Уже закладаються зміни в бюджеті. Уже впроваджуються трансформації, які потім відмінити буде просто нереально. Як приклад, маємо НУШ, яку досі не скасували чи хоча б призупинили.

А місцеве самоврядування стало таким собі безправним виконавцем. Не хочете слідувати Закону і скоротити мережу лицеїв – не скорочуйте. Ваші депутата за це проголосували – чудово. Але фінансування від держави ви не отримаєте. Жодної копійки. Навіть на зарплату вчителям. Утримуйте коштом бюджету громади, що насправді абсолютно нереально.

Війна не вічна. Вона обов'язково закінчиться. То чому б не закривати лицей, а давати можливість українській дитворі отримати доступну державну безкоштовну якісну повну середню освіту? Оголосити в усіх усюдах: «Рідні наші, повертайтеся додому! Ми відкриємо для вас школи, лицей, гімназії! Ми дамо вам усі можливості вчитись! Тільки повертайтеся! Ви – надія України, її майбутнє, і без вас жодна перемога не має сенсу!» І вони обов'язково повернуться.

Натомість наша влада відкрито робить все, щоб лишити Україну без цього майбутнього, постійно проголошуючи, що народжуваність падає, демографічна ситуація жалюгідна, кількість дітей стає все менше і менше. І не потрібно нам стільки шкіл, гімназій, лицеїв.

Хоча, переглядаючи офіційну сторінку МОН у Фейсбуці, бачимо там лише щасливі, веселі обличчя, і немає жодного натяку на той жах, який насправді відбувається в освітній галузі. Хіба що в коментарях...

До речі, усе це стосується лише державної освіти і комунальних навчальних закладів. Приватні працюватимуть за іншими законами, оскільки, поряд з державною субвенцією, мають свою систему фінансування. І, як не дивно це звучить, заможні зможуть навчатись в Україні.

А ті, хто не матиме достатньо коштів, мусять їхати за кордон, бо там дешевше або взагалі безкоштовно. Про те, що мої передбачення мають під собою підставу, свідчить ситуація в столиці, де в приватних школах цьогоріч в середньому на 25–30% більше учнів, порівняно з минулорічним сезоном. Припускаю, що таке не лише в столиці.

Але наше міністерство аналогічне становище повністю влаштовує, бо головна

ціль МОН – закрити якомога більше державних (комунальних) навчальних закладів і якомога більше коштів зекономити. Про інтереси українських дітей мова не йде взагалі!

Доля професійних ліцеїв для мене суцільна загадка. Та й називаються вони вже якось інакше. Де візьмуться кошти, яких потрібно сила-силенна, спеціальні приміщення, фахові програми, висококваліфіковані спеціалісти? Що станеться з діючими профтехучилищами, коледжами і технікумами та якою буде їхня роль в освітньому процесі?

На сьогодні, зміни до Закону ще не були проголосовані ВРУ. Однак, судячи з того, які директиви щодо реорганізації навчальних закладів спускаються на місця, Міносвіти впевнене, що народні обранці ті зміни обов'язково підтримають. Мабуть, вже домовились. Ну куди ж у нас без «договорняків»... (<https://osvita.ua/blogs/93903/>). – 2025. – 16.01).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 2 (288) 2025**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:
А. Березельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 27.01.2025
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,84.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.